

Bibliotekariens roll i läsecirkeln

En studie av hur sju bibliotekarier vid folkbibliotek ger uttryck för sin
litteraturförmedlande roll i läsecirkeln.

NADJA BÄCKLJUNG
IDA GRANLUND

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

Svensk titel:	Bibliotekariens roll i läsecirkeln. En studie av hur sju bibliotekarier vid folkbibliotek ger uttryck för sin litteraturförmedlande roll i läsecirkeln.
Engelsk titel:	The librarian's role in the reading group. A study of how seven librarians at public libraries express their part as a reader promoter within the reading group.
Författare:	Nadja Bäckljung, Ida Granlund
Kollegium:	Växjö universitet
Färdigställt:	2011
Handledare:	Carl Klintborg
Abstract:	<p>The aim of this study is to look at how librarians express their part in reading groups organized by public libraries. The study is based on interviews with seven public librarians in south regions of Sweden. The main theory used to analyse is found in the article <i>Bibliotekaren som litteraturformidler</i> (1994) written by the Norwegian librarian Jofrid Karner Smidt, where she talks about five different roles that a librarian can have in this context and how they appear. Three of these roles were used in this study: the pedagogue, the literature expert and the marketer.</p> <p>The interviewed librarians mostly had a similar view on how they look at their role in the reading group. They saw their purpose as to provide all kinds of people with a possibility to join in discussions about mutual interests and share various opinions about books. Some librarians saw it as a chance to help the members of the group to read books they might never have read otherwise, and to learn more from each other.</p> <p>The librarians in this study sometimes use other media like movies or audio books for their work with reading groups. It is also a chance for the librarians to heighten their own expertise, to learn more about their users; and how they feel. Furthermore, the reading group provides means to market all the services a library can give. The reading groups are also a way to market the expertise of the librarians against other colleagues and the politicians.</p>
Nyckelord:	Läsecirklar, Litteraturförmedling, Litteraturkännedom, Pedagogik, Marknadsföring, Cirkelledare, Bibliotekarieprofession

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Val av ämne	5
1.3 Syfte, problemformulering och frågeställningar	5
1.4 Disposition	6
1.5 Avgränsningar	7
1.6 Definitioner av begrepp	7
2. Tidigare forskning och litteraturgenomgång	9
2.1 Förmedling av skönlitteratur	9
2.2 Läsecirklar	13
3. Teori	17
3.1 Förmedling av skönlitteratur	17
3.2 Bibliotekariens litteraturförmedlande roller	18
3.3 Aidan Chambers om läsandets cirkel	20
3.4 Jennie Hartley och Catherine Sheldrick Ross om läsningens sociala betydelse	22
3.5 Tillämpning av teori	23
4. Metod	25
4.1 Val av metod	25
4.2 Urval	25
4.3 Ingång till fältet	26
4.4 Förberedelse och utformning av frågor	27
4.5 Genomförande	28
4.6 Etiska reflektioner	28
4.7 Analys av material	29
5. Resultat och analys	31
5.1 Presentation av läsecirklar och bibliotekarier	31
5.2 Bibliotekarien som pedagog	32
5.2.1 Läsecirkelns fokus	32
5.2.2 Läsecirkelns målgrupp	33
5.2.3 Läsecirkelns kravlöshet	34
5.2.4 Val av bok	34
5.2.5 Utnyttjande av olika medier	36
5.2.6 Bibliotekarien som samtalsledare	36
5.2.7 Läsning som lärande	37
5.2.8 Läsecirkelns övergripande mål	37

5.2.9 Sammanfattning	38
5.3 Bibliotekarien som marknadsförare	38
5.3.1 Marknadsföring av läsecirkelverksamheten	39
5.3.2 Marknadsföring av bibliotekets verksamhet och bestånd genom läsecirkelverksamheten	40
5.3.3 Marknadsföring av kompetens	41
5.3.4 Marknadsföring gentemot kollegor och ledning	42
5.3.5 Målgruppstänkande	43
5.3.6 Sammanfattning	43
5.4 Bibliotekarien som litteraturkännare	44
5.4.1 Litteraturförmedling mot vuxna	44
5.4.2 Ingång till ny litteratur	45
5.4.3 Bibliotekarien ger uttryck för sin litteraturkännedom	45
5.4.4 Bibliotekariens fortbildning	46
5.4.5 Läsecirkeln som ett medel att höja bibliotekariens litterära kompetens	46
5.4.6 Sammanfattning	47
6. Diskussion och slutsatser	48
7. Sammanfattning	57
Käll- och litteraturförteckning	59
Bilaga	62

1. Inledning

Kära bibliotekarier, tempelvestaler, vilken tur att världens alla titlar funnit sin nisch i era minnens perfekta ordning- (hur skulle jag hitta där utan er, jag vars minne mest liknar en ödetomt?), det är underbart att ni känner till alla de påbjudna klassificeringarna på de hyllor som omger er- men så bra det skulle vara att höra er berätta era favoritromaner för de besökare som gått vilse i skogen av möjliga läsupplevelser... så fint det skulle vara om ni delgav dem era bästa läsminnen! Bli berättarskor- bli trollkvinnor- och böckerna kommer att hoppa direkt från hyllan ned i läsarens händer.¹

Under vår utbildning upplevde vi att dagens tal om bibliotek fokuserar på informationssamhället och att biblioteken har en aktiv roll i att förmedla information till alla. Det kan ses som en av bibliotekens viktiga basverksamheter. Men det finns ytterligare en viktig del av bibliotekens verksamhet, förmedlandet av litteratur och då främst skönlitteraturen. I bibliotekariens uppgifter ingår att dagligen förmedla och tillgängliggöra litteratur.

1.1 Bakgrund

I *Biblioteksbladets* temanummer om ”Biblioteken och skönlitteraturen”² ställer man sig frågande – vad har hänt med skönlitteraturen på folkbiblioteken? I en artikel om den då nyuppstartade MUSA- utbildningen som stod för Metodutveckling i Skönlitterärt Arbete, talas det om skönlitteraturens marginalisering på folkbiblioteken. I temanumret anges anledningen till denna marginalisering, som skedde under början av 1990-talet, vara ett resultat av IT-boomen och de ekonomiska nedskärningar som då medföljde.³

Martin Eriksson, verksam vid lärarutbildningen på Malmö högskola, har utvärderat MUSA som var en fortbildningskurs för bibliotekarier i arbete kring skönlitteratur. Kursen ville sätta bibliotekariens litteraturförmedlande roll i fokus. Ingmar Lemhagen & Stewe Claeson, båda kursledare & föreläsare under utbildningen, menade att bibliotekarier ses som litteraturexperters men att det ofta glöms bort eller kommer i skymundan. När de sedan får mindre tid i sitt yrke att hålla sig ajour med dagens litteratur så minskar både bibliotekariens kunskap och självförtroende när det gäller den skönlitterära marknaden.⁴ Även om skönlitteratur är lättare tillgänglig idag då böcker går att köpa vid kassan i affären eller följer med som bilaga till någon tidning, så menar Eriksson i sin utvärdering att biblioteket måste bibehålla sin ställning som ett rum för samtal och där demokrati kan utövas. Vidare uttrycker Eriksson att samtalen mellan människor är en central del i biblioteksverksamheten. Samtalen kan ske på olika sätt, om det så yttrar på nätet, i en läsecirkel eller mellan bokhyllorna.⁵

¹ Pennac, Daniel, citerat ur Forsén, Ulla (2000). ”Att bygga broar – skönlitteraturen och bibliotekets roll” i Bibliotekstjänst & SAB:s skönlitterära kommitté (medarbetare), *Den Sköna litteraturen – i och utanför biblioteket*, s. 27.

² *Biblioteksbladet* 2004:10, s. 6-30

³ *Biblioteksbladet* 2004:10, s. 6-30

⁴ Eriksson, Martin (2008). *I Skönlitteraturens tjänst: En utvärdering av metodutvecklingskursen MUSA*, s. 4f

⁵ Eriksson (2008). s. 38f

Rachel van Riel som är skapare av företaget *Opening the book* har tillsammans med sina medarbetare Olive Fowler & Anne Downes skrivit om olika sätt att arbeta med litteraturförmedling i boken *The reader-friendly library service*. De fokuserar på begreppet *reader development* som handlar om att biblioteket och bibliotekarien bör fokusera på läsarens val och intressen. Vidare arbetar de med att öka läsningens status, skapa arenor för folk där de kan dela sina läsupplevelser och fokusera på läsupplevelsen snarare än bokens kvalitet.⁶ De behandlar olika delar inom biblioteksverksamheten där *reader development* är utgångspunkten. Här ges exempel och förslag på hur bibliotek kan skylta och använda sig av sina hyllor.⁷ Van Riel påpekar också att biblioteken inte skall vara rädda att vända sig mot målgrupper. Marknadsföring handlar om att vända sig mot olika målgrupper, menar Van Riel.⁸ Andra aspekter de tar upp är policy kring medieinköp, bibliotekens utnyttjande av nätet men även läsecirklar. Att till exempel ha ett läsorienterat fokus när media köps in behöver det inte betyda att bara köpa det läsaren säger att de vill ha, menar Van Riel, Fowler & Downes. En del läsare kan även vilja ha nya & okända titlar, böcker som utmanar dem.⁹ Vidare tas läsecirklar upp som ett sätt för bibliotekarien att bland annat lära känna sina låntagare på ett djupare plan, men även som fortbildning där de får prata om böcker och skaffar sig större kunskap om det egna bibliotekets resurser.¹⁰

Det verkar finnas en medvetenhet att förmedling av skönlitteratur är betydelsefullt inom biblioteksverksamheten. En vidareutveckling av detta är även att själva samtalet om litteraturen är väsentligt, dialogen mellan två människor. Det är viktigt att fundera över vem bibliotekarien är till för.

1.2 Val av ämne

Vårt uppsatsämne tar sin utgångspunkt ur en nyfikenhet inför bibliotekarien som litteraturförmedlare. I den digitala tidsåldern med det ständiga flödet av information har biblioteken en viktig roll att fylla när det kommer till att guida medborgarna. Men skönlitteraturen, den lustfyllda läsningen, är det som står i fokus i denna studie. Vi vill se vad som händer med skönlitteraturen på biblioteken och hur bibliotekarien hanterar kravet på litteraturförmedling. Om bibliotekarien ses som litteraturexpert men att det samtidigt ges mindre tid till att hålla sig uppdaterad, måste denne då hitta former för att kunna utvecklas och ge biblioteksanvändarna den service de kan kräva när det kommer till kunskap om skönlitteratur.

1.3 Syfte, problemformulering och frågeställningar

Syftet är att se hur bibliotekets litteraturförmedlande roll kan ta sig i uttryck. Van Riel, Fowler & Downes tar upp läsecirklar som ett sätt att vidareutveckla sin kunskap om skönlitteratur. Läsecirkeln är en fördjupad form av det litterära samtalet som dagligen förs på biblioteket mellan bibliotekarie och användare. Här kommer också användaren i fokus på ett annat sätt, då det är han eller hon som främst får tala om sin läsupplevelse

⁶ Van Riel, Rachel, Fowler, Olive & Downes, Anne (2008). *The reader-friendly library service*, s. 15

⁷ Van Riel, Fowler & Downes (2008), s. 20f

⁸ Van Riel, Fowler & Downes (2008), s. 155ff

⁹ Van Riel, Fowler & Downes (2008), s. 133

¹⁰ Van Riel, Fowler & Downes (2008), s. 217f

med andra deltagare. Det är ett intressant sätt att använda sig av bibliotekets resurser och för bibliotekarien att aktivt engagera sig för sina användare och deras läsupplevelser. Vi vill härmed fokusera på läsecirkelns dynamik utifrån bibliotekariens perspektiv och hur han eller hon uttrycker sig i sin yrkesroll i denna situation.

Vidare preciseras vårt syfte & problem genom tre frågeställningar:

- Hur ger bibliotekarierna uttryck för en pedagogisk roll i sitt arbete med läsecirkeln?
- Hur ger bibliotekarierna uttryck för en marknadsförande roll i sitt arbete med läsecirkeln?
- Hur ger bibliotekarierna uttryck för en litteraturkännande roll i sitt arbete med läsecirkeln?

Dessa frågor utgår från våra teoretiker som vi presenterar närmare i kapitel 3.

1.4 Disposition

Kapitel 1 presenterar uppsatsens syfte och frågeställningar och anger textens konturer, ramar och bakgrund.

Kapitel 2, *Tidigare forskning och litteraturgenomgång*, syftar till att presentera den forskning som finns tillgänglig inom ämnet läsecirkel och förmedling av skönlitteratur.

Kapitel 3, *Teori*, ger den teoretiska bakgrund i form av Jofrid Karner Smidts fem litteraturförmedlande roller: bibliotekarien som litteraturkännare och kritiker, socialantropolog, pedagog, marknadsförare samt vanlig människa. Vi kommer att utgå från tre av dessa roller. Vi introducerar även olika former av litteraturförmedlingsstrategier som bibliotekarien kan använda sig av när hon förmedlar litteratur. Dessa kan antingen utgå från vad låntagaren efterfrågar eller utifrån vad bibliotekarien aktivt väljer och förmedlar. Strategierna kan också användas i kombination. Aidan Chambers läsandets cirkel presenteras.

Kapitel 4 avhandlar uppsatsens metod som bygger på kvalitativa intervjuer med sju bibliotekarier om deras egen roll i läsecirkeln. Här redovisas även hur vi gjort vårt urval, hur vi gått tillväga när vi förberett oss inför intervjuerna samt hur vi utformat frågor. Vi har använt oss av Steinar Kvaless meningskoncentrering och i kapitlet ges en kort inblick i hur detta analysverktyg fungerar. Verktöget har varit till hjälp i struktureringen av intervjuutskriften men kommer ej att vara direkt synligt för läsaren i den slutliga texten.

Kapitel 5, *Resultat och analys*, presenterar vår undersökning vilken inleds med en kort beskrivning av läsecirkelarna. Därefter följer resultatdelen som utgår från tre av Karner Smidts litteraturförmedlande roller: rollen som pedagog, litteraturkännare och marknadsförare. Efter varje delkapitel följer en kort sammanfattning för att göra vår analys så lätt som möjligt att följa.

Kapitel 6, *Diskussion och slutsatser*, belyser studiens resultat. Därefter följer en sammanfattning av uppsatsen.

1.5 Avgränsningar

Studien centreras kring bibliotekariens reflektioner kring sin egen litteraturförmedlande roll i läsecirkeln. Den litteratur som finns tillgänglig om läsecirklar har antingen handboks-karaktär med tips om hur man håller i en cirkel, eller ett deltagarperspektiv. (För närmare exempel på specifika titlar kring detta se vidare i kapitel *Tidigare forskning och litteraturgenomgång*.) Med anledning av att bibliotekarien sällan får framträda inom denna forskning har dennes perspektiv valts som fokus för studien. Det finns olika former av läsecirklar. Utöver de läsecirklar som är i biblioteksregi finns till exempel privata cirklar, eller sådana som är organiserade genom ett studieförbund. I detta fall undersöks endast läsecirklar som existerar på svenska folkbibliotek.

1.6 Definitioner av begrepp

I uppsatsen används begrepp som berör ämnet skönlitteratur på bibliotek. Vi kommer här att vi definiera dem.

Läsecirkel

I *Nationalencyklopedin* står att läsa: "läsecirkel, från början en grupp av personer som regelbundet samlades för att diskutera litteratur. Numera cirkulerar även läsecirkellitteraturen mellan deltagarna enligt en av en bokhandel eller ett studieförbund uppjord plan. Jfr läsesällskap."¹¹ Läser man i *Nationalencyklopedin* under läsesällskap står: "läsesällskap, förening för att tillhandahålla litteratur, ofta även samlingslokal, åt medlemmarna. Från 1600-talets slut blev de ett medium för de nya borgerliga samhällsgrupperna. De svenska läsesällskapen uppstod i stadsmiljö under frihetstiden, och hade sin höjdpunkt under 1800-talets första hälft. De avlöstes av låne- och folkbiblioteken."¹²

Med läsecirkel menar vi en grupp människor som regelbundet träffas på biblioteket för att diskutera texter. Vi har i samband med uppsatsarbetet och genom dialog med våra informanter stött på olika begrepp för att benämna en sådan grupp. Det har talats om bokcirkel, litteraturcirkel eller bokklubb men i denna uppsats används begreppet läsecirkel. Läsecirkel har valts som ett lämpligt begrepp då det syftar på läsningen av texten och cirkeln som ett sammanhang där man kan diskutera sin läsning. Läsecirkel är också det begrepp som konsekvent har använts under arbetet med intervjuerna, samt under skrivprocessen.

Det finns olika former av läsecirklar. Deltagare som träffas privat exempelvis i någon deltagares hem benämns ofta som en informell cirkel. På bibliotek kan det förekomma läsecirklar i personalgruppen. Dessa kallas personalläsecirklar.

Litteraturförmedling

Här avses förmedling av skönlitteratur som sker på folkbibliotek. Detta kan ske i varierade former som exempelvis utställningar, evenemang och det litterära samtalet mellan bibliotekarie och användare. Denna uppsats ämnar koppla samman litteraturförmedlingen med bibliotekariens engagemang i läsecirkeln.

¹¹ www.ne.se, läsecirkel [2010-08-21]

¹² www.ne.se, läsesällskap [2010-08-21]

Bokprat eller boksamtal

En av bibliotekariens arbetsuppgifter är att genom samtal presentera böcker, vilket i denna studie kallas bokprat. Detta utförs inför en allmänhet, ibland inför en viss målgrupp. Bokpratet kan handla om nyutkomna böcker eller ett specifikt tema och är till för att inspirera till läsning. Begreppet boksamtal används i anslutning till läsecirkeln i bemärkelsen att deltagarna diskuterar en vald text. Denna uppsats berör ej bokprat utan intresserar sig enbart för boksamtalets form.

2. Tidigare forskning och litteraturgenomgång

Nedan följer en genomgång av tillgänglig litteratur inom ämnesområdet. Vi ser närmare på publikationer, magisteruppsatser och så kallad handbokslitteratur som berör förmedling av skönlitteratur samt läsecirkelverksamhet. Det bör understrykas att vi är medvetna om att det finns kvalitetsskillnader mellan magisteruppsatser och professionell forskning, men att vi valt att sammanföra dem under gemensamma rubriker. Orsaken till detta är att göra texten tydligare och mer överskådlig i de fall där båda typer av källor berör liknande aspekter.

2.1 Förmedling av skönlitteratur

Åse Kristine Tveit är lektor vid Bibliotek – og informasjonsstudiene på Høgskolan i Oslo. Hon har skrivit boken *Innganger – Om lesing og litteraturformidling*. Tveit liknar litteraturförmedlaren vid ett tryffelsvin som nosar sig till den rätta litteraturen åt sin uppdragsgivare – läsaren. Till skillnad från förr finns det idag ett hav av litteratur att välja bland. En läsare kan bli upptagen av en viss genre och det är litteraturförmedlarens uppgift att antingen hjälpa denne att hitta vad han eller hon vill ha eller att leda upptäckten mot något nytt. Vidare menar Tveit att förmedlaren inte får underskatta läsaren som kan besitta stor förkunskap om litteratur. Det gäller att hitta den rätta balansen mellan att ge något nytt och att inte vara nedlåtande¹³. Åse Kristine Tveit beskriver fler förmedlingsstrategier och tar bland annat upp organiserade bokprat. Genom dessa når bibliotekarien flera läsare samtidigt. Bokpratet kan innehålla ett visst tema och inte nödvändigtvis behandla de senaste böckerna som kommit ut. Detta lockar till att bredda åhörarnas läsning men också till att få mer cirkulation på böckerna i biblioteket¹⁴. Vidare tas läsecirklar upp som ett exempel där läsare kan utveckla sin läsning och där bibliotekarien kan utnyttja sina förmedlingskunskaper. Tveit skriver att det finns olika typer av läsecirklar med olika syften. Det kan vara att skaffa djupare kunskap om något specifikt ämne och få ett tillfälle att diskutera och analysera med andra. Ett annat syfte med läsecirkeln är av social karkatär där deltagarna främst vill träffas och umgås. Biblioteket kan ta tillvara på läsecirkeln som en möjlighet till att få läsare att läsa mer varierat och att få ett utbyte av läsningen. Bibliotekarien kan även marknadsföra bibliotekets resurser och vad det kan bidra med. Exempel på detta, förutom att låna ut exemplar av den specifika boken, är att erbjuda bakgrundsinformation om författare och teman. Själva biblioteket som rum och mötesplats är också bra att poängtera. Tveit tar upp praktiska exempel på litteraturgrupper i olika former som knyter an till bibliotek, bland annat *Opening the Book* i England. Anmälda låntagare lämnar in en bok på biblioteket och mottager en annan utan att själv få välja titel. När tillräckligt många läst en viss bok samlas det till diskussionsmöte på biblioteket¹⁵.

Judith Elkin, Briony Train och Debbie Denham går igenom vikten av läsning för människors utveckling i boken *Reading and reader development – the pleasure of reading*. Professor Judith Elkin menar att läsning stimulerar hjärnan och utvecklar fantasi och intellektuellt tänkande. Läsaren kan lära sig något om sin egen värld och

¹³ Tveit, Åse Kristine (2004). *Innganger – Om lesing og litteraturformidling*, s. 24f.

¹⁴ Tveit (2004), s. 78f.

¹⁵ Tveit (2004), s. 110-117.

världen runtomkring och stimulera personlig utveckling¹⁶. Biblioteken och bibliotekarien har därmed en viktig roll med att med sina yrkeskunskaper guida läsaren till bra läsoplevelser¹⁷. Briony Train försöker definiera skillnaden mellan ”reading development” och ”reader development”. Hon menar att fokus i ”reading development” ligger på att man ska skaffa sig verktygen och utvecklas till en skicklig läsare, medan ”reader development” koncentrerar sig på själva läsoplevelsen. Konceptet ”reader development” började utformas 1992 och målet var att öka människors läslust. Bibliotekariens uppgift är att kunna hjälpa läsaren fram till önskvärda läsoplevelser och ingripa i den kanske överväldigande samling av böcker som ett bibliotek består av. Det ska inte handla om manipulation utan bibliotekarien ger snarare en bakgrund så att låntagaren själv kan fatta besluten om sin läsning. Nyckelordet är lustläsning och att sätta läsaren i centrum¹⁸. Briony Train gör även en distinktion mellan en boks kvalitet kontra kvaliteten av en läsoplevelse. En bibliotekarie bör fokusera på det senare så att läsaren själv kan upptäcka kvalitet i litteratur. Att gå med i en läsecirkel är också ett alternativ att utveckla sin läsning genom att diskutera upplevelsen med andra och få hjälp att läsa sådant man annars kanske inte skulle välja¹⁹. Tanken bakom ”reader development” är att allas läsoplevelser jämföras med varandra, allas är lika värda²⁰.

Bibliotekarien och adjunkten Margareta Ullström har skrivit *Samtal på bibliotek – Om samtalet som arbetsmetod i biblioteksarbetet*. Ullström beskriver bland annat sina erfarenheter som folk- och gymnasiebibliotekarie och på vilket sätt hon använde samtalet att öka barn och ungas läslust. Det handlar om hur man bäst för det tillfälliga samtalet bland bokhyllorna till mer organiserade samtal om läsning på till exempel skolan. Ullström menar att det är viktigt att utgå från låntagaren och vad han eller hon tycker om att läsa. Det går att göra genom att bland annat undersöka låntagarens intressen och tidigare läsoplevelser²¹. Genom samtal inför bokval kan det vara av intresse att veta hur läsaren väljer sina böcker. En boks yttre form som baksidestext och omslag brukar vara viktiga, men även rekommendationer från människor läsaren litar på. Därför menar Ullström att det är viktigt för bibliotekarien att lära känna låntagaren²². När det kommer till vuxna låntagare menar hon att de ofta litar på expertis och ”[d]et är kanske i förhållandet till andra vuxna som vi framförallt måste utvecklas till kunniga samtalsledare om litteratur och gedigna litteraturförmedlare”²³. Ullström har talat med de unga låntagarna om betydelse av boktitel, tjocklek av boken, omslagsbild, genretillhörighet och förkunskap om författare²⁴. En bibliotekarie måste vara trovärdig, vilket kan innebära märklig förkunskap som vilken hårfärg en viss huvudkaraktär har. Det innebär att kunna visa sin litteraturkunskap så att låntagarna vågar lita på bokförslagen som ges²⁵. Ullström menar att högläsning är ett viktigt inslag för låntagarna, där flera kan lyssna på samma berättelse och samtala om sina individuella upplevelser²⁶. Ullström menar att bibliotekarien som samtalsledare ska vara öppen, låta

¹⁶ Elkin, Judith, Train, Briony & Denham, Debbie (2003). *Reading and reader development-the pleasure of reading*, s. 12.

¹⁷ Elkin, Train & Denham (2003), s. 22.

¹⁸ Elkin, Train & Denham (2003), s. 34f.

¹⁹ Elkin, Train & Denham (2003), s. 38ff.

²⁰ Elkin, Train & Denham (2003), s. 50.

²¹ Ullström, Margareta (2005). *Samtal på bibliotek – Om samtalet som arbetsmetod i biblioteksarbetet*, s. 116ff.

²² Ullström (2005), s. 125f.

²³ Ullström (2005), s. 127.

²⁴ Ullström (2005), s. 127-132.

²⁵ Ullström (2005), s. 146f.

²⁶ Ullström (2005), s. 150ff.

alla komma till tals, och sitta inne med förkunskap om den litteratur som behandlar, så att man är väl förberedd på hur samtalssituationen utvecklas²⁷.

I *Den sköna skönlitteraturen 2 - Tradition och förnyelse* tar nio skribenter, bibliotekarier, författare, kritiker och forskare tillfället i akt att diskutera skönlitteraturens ställning på biblioteket. Denna idéskrift behandlar litteraturförmedlingens olika aspekter. Vi får ta del av bokmarknadens historia med en tillbakablick över 1800-talets litterära utgivningar som sedan jämförs med samtida utgivning. Flera artiklar berör kvalitets och kvantitetsbegreppen inom skönlitteraturen. Annina Rabe pläderar i sin artikel ”Något man kommer tillbaka till” om bokens ställning på biblioteket, att den här får möjlighet att vara något annat än en konsumtionsvara. I motsats till bokhandelns utbud av få nyare titlar kan man på biblioteket få tillgång till en större bredd av böcker vilket gör det möjligt att återkomma till böcker man redan läst. ”Biblioteket är idag den enda platsen för litteratur där boken inte behandlas som konsumtionsvara. Det är en värdefull utgångspunkt att hålla i minnet för den som i framtiden skall arbeta med skönlitteratur på bibliotek.”²⁸

I boken *Böcker inom oss – om boksamtal* beskriver Aidan Chambers sin teori som han kallar ”Tell me”, eller ”Jag undrar” som den kallas i översättningen. Teorin är till för alla som vill lära barn att kunna tala om och analysera böcker på ett djupare sätt. Ordvalet ”Jag undrar” betonar vikten av att vara öppen och intresserad av vad barnen har att säga. Det ska handla om lust och inte liknas vid ett förhör. Chambers menar att barnen ska kunna se hur viktigt det är att man talar tillsammans och lyssnar på varandra. Han uttrycker vikten av att tala om böcker och att man lär genom att lyssna på sig själv. Chambers beskriver hur ett boksamtal börjar genom att se vad som var bra eller dåligt, vad som var obegripligt och vilka mönster som eventuellt kunde skönjas. Utifrån detta fokuserar man på delar av boken samt tar del av varandras tolkningar och kunskaper.²⁹ Man ska inte vara rädd för att säga sådant som man tror är onödigt, för ”man upptäcker det icke uppenbara genom att uttrycka det uppenbara”³⁰. Det är dock viktigt att läraren kan gå in och föra samtalet framåt för att visa aspekter som barnen själva inte upptäckt. Chambers menar att frågan - Hur vet du det? är viktig då den lär läsaren att reflektera kring och i texten söka svar på varför han eller hon kommit fram till sin tolkning.³¹ Sammanfattningsvis främjar Chambers system av frågor analytiskt tänkande i anslutning till litteratur. Trots att Chambers valt att fokusera på en annan målgrupp än vi gör, finns här beröringspunkter med vår undersökning. Aspekter som återkommer i vår studie är att lustprincipen skall styra vid läsandet och att litterära samtal där man lyssnar på varandra gynnar en djupare förståelse för texter.

Helena Strömblad ämnar med sin magisteruppsats *Förmedlingen av skönlitteratur på folkbiblioteket* ”ge en bild bibliotekariernas förmedling av skönlitteratur vid de svenska folkbiblioteken”³². Hon är intresserad av bibliotekariernas litteratursyn och hur den påverkar deras litteraturförmedling. Hon ser närmre på både hur bibliotekarierna tänker kring inköp och hur de går tillväga vid förmedlingen av litteraturen. För vår del är det främst när Strömblad talar om förmedlingsstrategierna som denna uppsats närmar sig och blir intressant för vår undersökning. Hon talar då om att hon vill visa hur bibliotekarierna ser på sin förmedlingsroll, vilka förmedlingsstrategier de använder sig

²⁷ Ullström (2005), s. 159ff.

²⁸ *Den sköna skönlitteraturen 2 – Tradition och förnyelse* (2008), s. 27ff.

²⁹ Chambers, Aidan (1994). *Böcker inom oss – om boksamtal*, s. 60ff.

³⁰ Chambers (1994), s. 64.

³¹ Chambers (1994), s. 73f.

³² Strömblad, Helena (2003). *Förmedlingen av skönlitteratur på folkbiblioteket*, s. 5

av, och hur de tänker kring marknadsföringsarbetet kring skönlitteraturen. Aspekter som bibliotekariernas förmedlingsroll, förmedlingsstrategier och marknadsföring kommer att belysas även i denna studie dock med skillnaden att det kopplas till bibliotekariernas arbete med läsecirkeln.³³

En annan uppsats som också berör bibliotekariers litteraturförmedling är Linda Henrikssons uppsats *Men när sitter ni och läser alla böckerna?* Linda Henrikssons uppsats utgår från intervjuer med bibliotekarier på folkbibliotek, kring deras skönlitterära smak och deras egentliga läsvanor. Henriksson vill se närmare på förmedlingssituationen där hon ställer sig frågande till om bibliotekariernas litteraturförmedling motsvarar låntagarnas förväntningar. Syftet är att belysa om bibliotekariernas skönlitterära smak och deras litterära kompetens och i förlängningen undersöka hur bibliotekarierna ser på låntagarnas läsning. Kompetens inom litteraturområdet är en aspekt som även vår uppsats kommer att beröra men vi kommer dock att lägga mer tonvikt vid hur själva utövandet i läsecirkeln sker. Exempelvis tittar vi närmare på om bibliotekarien uttrycker den litterära kompetensen eller låter den stå tillbaka för låntagarnas efterfrågan och behov.³⁴

Erika Ljung menar i sin magisteruppsats *Läsfrämjande verksamhet för vuxna* att det satsas för lite på riktad litteraturförmedling för vuxna. Folkbiblioteken satsar nästan uteslutande på läsfrämjande verksamhet för barn. Hon uppger också att bibliotekarieutbildningen inte ger någon kompetens i läsfrämjande verksamhet. Således vill hon undersöka den läsfrämjande verksamhet som finns för vuxna på bibliotek och hur den ter sig. Hon tittar på de arbetsmetoder som bibliotekarierna använder sig av i sitt dagliga arbete, men även på deras litteraturförmedlande roller och vad de anser sig behöva för viktig kompetens inom detta område. Ljung använder sig av Annika Lundmarks modell över fem yrkeskompetenser: yrkesteknisk, strategisk, personlig, social respektive funktionell kompetens. Aidan Chambers modell ”Läsandets cirkel” som belyser barnets läsprocess används när Ljung analyserar bibliotekariens läsfrämjande roll. Modellen består av att välja, läsa och reagera. Chambers menar att detta länkas samman av en vuxen eller annan auktoritär person som hjälper till. Ljung har modifierat modellen så att den kan appliceras på vuxna och där bibliotekarien får sammanlänka processen. Ljung nyttjar även Chambers teorier om aspekter som kan stimulera läsfrämjande: skyltning, läsmiljö och tid, samt boksamtal och författarbekant. Bibliotekariens roll som litteraturförmedlare analyseras utifrån Jofrid Karner Smidts fem olika roller; kritiker och litteraturkännare, socialantropolog, pedagog, marknadsförare och vanlig människa. Karner Smidt belyser även förhållandet mellan efterfrågan och aktivt rekommenderande litteraturförmedling, vilket även används i denna studie. Ljung intervjuar sju bibliotekarier som har ansvar för läsfrämjande verksamhet och kommer fram till att Chambers teorier om metoder för läsfrämjande verksamhet var alla vanligt förekommande, utom boksamtal. Ljung menar att ett bra sätt att använda sig av Chambers modell om läsprocessen är läsecirklar, då cirkeln kan länkas samman av en bibliotekarie som styr upp mötet. Läsecirklar förekom dock endast på två av de sju bibliotek som uppträder i studien. De litteraturförmedlande rollerna fanns hos alla bibliotekarier, och en del sa sig inneha alla fem. Bibliotekarierna ansåg sig även använda sig av en blandning av att låta användare få styra respektive att aktivt rekommendera litteratur. Slutligen så drog Ljung slutsatsen att de yrkestekniska och

³³ Strömblad (2003), s. 5.

³⁴ Henriksson, Linda (2005). *Men när sitter ni och läser alla böckerna? En intervjuundersökning av bibliotekariers syn på skönlitterära kunskaper*, passim.

sociala kompetenserna ansågs vara de viktigaste kompetenserna bland bibliotekarierna.³⁵

2.2 Läsecirklar

Immi Lundin, litteraturrecensent tillika kulturjournalist, har studerat läsecirklar i Sverige och Storbritannien. Hennes bok *Cirkelbevis- Läsecirklar på bibliotek* innehåller konkreta tips på hur biblioteket kan arbeta med litteratur i läsecirklar. Lundin menar att bibliotekarieyrket förskjutits mot en informatörsroll och att förmedlandet av skönlitteratur hamnat i skymundan. Hon vill lyfta fram och diskutera bibliotekariens förmedlarroll, inte minst i läsecirkelverksamheten. Hon ger handfasta råd om hur litterära texter kan behandlas genom att utgå från exempelvis: form, innehåll, berättarens roll, slutet, handlingen och intrigen. Hon tar upp exempel från svenska läsecirklar i Uddevalla, Tranemo och Lund. Lundin belyser även exempel från Storbritannien där läsecirklar ofta förekommer på Internet.³⁶

I *Bokläsarnas kunskapskälla* ger Immi Lundin tillsammans med Kerstin Aronsson praktiska råd kring hur läsecirklar kan läggas upp. Hon ger läsaren fem enkla nycklar som går att använda till att öppna upp den lästa texten: 1. *Vad handlar boken om?* 2. *Varje bok lär en hur den ska läsas,* 3. *Genren skapar förväntningar,* 4. *Vem är huvudperson, vem berättar och vem ser,* 5. *Handlingens tid och berättelsens tid.*³⁷

Nätbaserade läsecirklar förekommer i Sverige och forskaren Petra Söderlund har skrivit en avhandling i ämnet. Söderlunds bok *Läsarnas nätverk. Om bokläsare och Internet* ser närmare på virtuella läsecirklar. Söderlunds syfte är att: ”studera hur den nya informationstekniken möjliggör för läsare att komma i kontakt med varandra”.³⁸ Hon ställer sig frågan om Internetbaserade läsarforum tillför något nytt i mötena kring litteratur och läsning. Hon problematiserar skillnaden mellan vad hon kallar yrkesläsare och nöjesläsare och menar att typen av läsesätt skiljer sig åt i de båda fallen. I ett kapitel jämför hon den virtuella cirkeln med en så kallad informell läsecirkel.³⁹ Vår uppsats fokuserar ej på nätbaserade läsecirklar, men det kan ändå nämnas i sammanhanget att det finns en mängd Internetsidor som erbjuder läsecirklar och boktips. *Bokcirklar.se* är en sajt där den som vill kan bli medlem och lägga ut sina läsupplevelser på en egen sida. Där finns också möjlighet att diskutera en gemensamt läst bok. Ytterligare en nämnvärd Internetsida är *Boktips.net* där bibliotekarier skriver boktips.⁴⁰

I antologin *Den sköna skönlitteraturen - i och utanför biblioteket* ges exempel från olika svenska folkbibliotek hur de valt att arbeta med skönlitteratur. Kristina Andersson berättar i kapitlet ”Det läsande folket” om tre respektive läsecirklar i Umeå, Örnsköldsvik och Stockholm vilka är i privat- eller studieförbundsregi. Hon undersöker hur läsecirklarna bedrivs, där hon exempelvis tittar på vad deltagarna läser och hur de väljer text. Hon granskar även vad som lockar med en läsecirkel. I Anderssons studie

³⁵ Ljung, Erika (2006). *Läsfrämjande verksamhet för vuxna – En kvalitativ undersökning av bibliotekariers arbetsmetoder, litteraturförmedlande roll och kompetens*, passim.

³⁶ Lundin, Immi (2004). *Cirkelbevis: Läsecirklar på bibliotek*, s. 5ff.

³⁷ Aronsson, Kerstin, Lundin, Immi (2003). *Bokläsarnas kunskapskälla: För läsecirklar och andra litteraturläskare om boksamtal, förlagsverksamhet och bokbransch*, s. 5ff.

³⁸ Söderlund, Petra (2004). *Läsarnas nätverk Om bokläsare och Internet*, s. 7

³⁹ Söderlund (2004), passim.

⁴⁰ För mer info kring Internetsidorna; www.bokcirklar.se, www.boktips.net [2010-08-21]

framgår det av deltagarnas utsagor att det är berikande att dela sin upplevelse med andra vilket ger ytterligare en dimension åt läsningen. Ytterligare faktorer som gör läsecirkeln attraktiv är uppmuntran att läsa litteratur deltagarna inte skulle välja på egen hand, breddad litteraturkännedom, samt att det är en social träffpunkt.⁴¹ Denna antologi kan till exempel vara inspirerande för yrkesverksamma bibliotekarier som kan dra nytta av dess handbokscharaktär.

Boksamtal är en magisteruppsats där Lena Havel och Solveig Kraft undersöker läsecirkelns utifrån hur bibliotekarier arbetar med dem rent litteraturpedagogiskt. De undersöker även vilken påverkan cirkelns har på läsning och personlig utveckling, samt hur gruppdynamiken ser ut i cirkelns. De använder sig av Aidan Chambers modell om läsutveckling, Jofrid Karner Smidts fem litteraturförmedlande roller, samt Joseph Appleyards fem stadier i läsutvecklingen. Undersökningen består av fem intervjuer med bibliotekarier, samt intervjuer med två deltagare ur fyra respektive läsecirkelns, varav en enbart är för ungdomar. Lena Havel och Solveig Kraft kommer fram till att av Jofrid Karner Smidts litteraturförmedlande roller var det främst tre roller som framträdde, dessa var litteraturkännare och kritiker, pedagog respektive vanlig människa. Rollen som marknadsförare och socialantropolog blev ej tydliga i undersökningen. Bibliotekarierna tog främst på sig att vara goda lyssnare och att försöka skapa god atmosfär, där alla kunde känna sig avslappnade. Det var ingen av läsecirkelns deltagare som upplevde någon personlig utveckling. Trots detta fanns det positiva effekter som att träffa nya människor och få bra boktips. Havel och Kraft menar dock att det i ungdomscirkeln torde finnas möjlighet till personlig utveckling, i alla fall enligt Joseph Appleyards modell.⁴² Vår undersökning skiljer sig från Havel & Krafts på så sätt att vi fokuserar på hur bibliotekarien ger uttryck för sin roll. Vi väljer då i motsats till Havel & Kraft bort deltagarnas perspektiv. Därmed är vår förhoppning att vi ska kunna ge en djupare inblick i bibliotekariernas synsätt.

I magisteruppsatsen *Läsaren som medskapare. Samtal om böcker i en läsecirkel vid ett folkbibliotek* är syftet att ta reda på vad deltagarna i en läsecirkel får ut av att läsa och tala om böcker. Uppsatsförfattaren, Cecilia Jonsson, vill också undersöka mötet mellan läsare och text samt bibliotekets delaktighet i människors läsande. Cecilia Jonsson har i motsats till vår undersökning utgått från en läsecirkel och är intresserad av deltagarnas synvinkel och inte som i vårt fall bibliotekariens roll i cirkeln. Jonssons frågeställningar lyder: Vilket utbyte har deltagarna av att vara med i en läsecirkel? Hur samverkar läsare och text? Jonsson vill även diskutera kring bokläsande och hur det går till när människor tolkar texter. Jonsson har använt sig av kvalitativa intervjuer som metod när hon intervjuat fem läsecirkeldeltagare. Jonssons resultat pekar mot att läsecirkeln spelar en viktig social roll för deltagarna. När de samtalar om böcker får de tillfälle att reflektera över sig själva och sina liv. Deltagarna menade också att de fick ut mer av läsoplevelsen när de diskuterade texten med andra.⁴³

Jenny Englund och Edda Trautmann undersöker i uppsatsen *Personalläsecirkel på bibliotek – ett forum för att utveckla litteraturpedagogiska förhållningssätt* bibliotekariens uppfattning om hur personalläsecirkelns kan hjälpa till att utveckla litteraturpedagogiska förhållningssätt gentemot vuxna användare. De tittar även på hur cirkeln utvecklar deltagarnas lärande, samt hur formen och strukturen påverkar kommunikation och samspel. De använder sig av organisationspedagogisk teori genom

⁴¹ *Den sköna skönlitteraturen – i och utanför biblioteket* (2000), s. 96-107.

⁴² Havel, Lena, Kraft, Solveig (2003). *Boksamtal – intervjuer med bibliotekarier och deltagare i olika litteratursamfund*, passim.

⁴³ Jonsson, Cecilia (2008). *Läsaren som medskapare. Samtal om böcker i en läsecirkel vid ett folkbibliotek*, passim.

Marianne Döös som talar om huruvida lärandet sker inom eller utanför verksamheten. De använder sig även av Etienne Wengers teori om Communities of Practice, praxiskollektiv. Där sker lärandet organiserat eller oorganiserat i grupp och man bildar ny kunskap genom varandras erfarenheter. Englund och Trautmann tar upp Petros Gougoulakis cirkelpedagogik som handlar om pedagogisk teori utifrån det sociala samspelet i en grupp där allas erfarenhet har lika värde. Vidare använder sig Englund och Trautmann av teoretiska begrepp som interaktion, reflektion och bibliotekspedagogik. De sistnämnda begreppen hämtar de från Tove Pemmer Saetre, som menar att bibliotekarier tillsammans bör reflektera över den praktiska verksamheten på biblioteket och genom detta stärka sin yrkesidentitet. Undersökningen består av sju intervjuer med bibliotekarier samt observationer på ett antal cirkelmöten. Englund och Trautmann har bland annat dragit slutsatserna att personalläsecirkeln främst uppstod ur ett behov från personalens sida, snarare än någon pedagogisk grundtanke. Informanterna upplever att de ökar sitt tänkande utifrån användarens perspektiv genom att ta del av andras tankar kring litteratur. Det sker ett utbyte av erfarenheter och reflektioner, även om utbytet till synes inte leder till någon gemensam konstruktion av ny kunskap. Åtminstone tillåts alla deltagare framlägga sin syn och författarna menar att detta i längden kan förbättra förmågan att förmedla skönlitteratur. De poängterar dock att lärandet i personalläsecirkeln ofta stannar på individuell nivå. Slutligen är ändå cirkeln ett sätt att utöva lärande kontinuerligt inom verksamheten.⁴⁴

I magisteruppsatsen *Läsaren i den informella cirkeln* undersöker Ann-Sofi Bjarne och Katarina Larson den så kallade informella läsecirkeln och vilken funktion den fyller för deltagaren. De tittar även på den individuella läsutvecklingen bland deltagarna. I sin teori använder de sig bland annat av Joseph A. Appleyards läsutvecklingsmodell som visar att en människa går igenom fem olika stadier i sin läsning: den lekande läsaren, läsaren som hjälte eller hjältinna, den tänkande läsaren, den tolkande läsaren och den pragmatiska läsaren. Bjarne och Larson tittar på läsar-respons-teori vilken bygger på att läsaren har en aktiv och konstruerande roll som läsare. De nämner även Sten Furhammars modell och dess uppdelande av läsning i instrumentell (objektiv och rationell) respektive upplevelseläsning. Gruppsykologiska teorier är också något som används i deras studie. Undersökningen bygger på sju intervjuer av olika deltagare i informella läsecirkel. Slutsatserna Bjarne och Larsen kommer fram till är att alla deltagarna i sin läsning följer Appleyards utvecklingsstadier. De väljer att gå med i läsecirkeln för att möta andra med ett intresse för läsning; de får uppleva både sin personliga utveckling och bokens vidgande betydelse. Således växer boken i mening genom att den lyfts upp till diskussion. Bjarne och Larson undersöker även om läsecirkeln fyller några terapeutiska funktioner och de nämner begreppet biblioterapi. De upptäcker att ordet terapi är något många ryggar för, eftersom det indikerar något slags sjukdom. Författarna menar dock att biblioterapi kan innebära ett främjande av individens självutveckling. Trots att deltagarna upplever terapibegreppet problematiskt, kunde de gå med på att cirkeln fyllde en socialt stöttande roll.⁴⁵ Trots att vår undersökning inte kommer att se närmare på deltagarperspektivet är grupproblematiken intressant. Vi kan behandla aspekter kring huruvida bibliotekarien ser sig själv som en deltagare och del av gruppen, eller intar rollen som ledare.

Anna-Carin Karlsson och Anneli Petterssons magisteruppsats; *"Ibland kan en bok som jag tyckt varit lite halvdöd plötsligt få liv och pigga till"* berör ett liknande ämne som vår studie behandlar. Däremot har de valt en annan ingång, nämligen att undersöka

⁴⁴ Englund, Jenny, Trautmann, Edda (2006). *Personalläsecirkel på folkbibliotek : ett forum för att utveckla litteraturpedagogiska förhållningssätt*, passim.

⁴⁵ Bjarne, Ann-Sofi, Larson, Katarina (2004), *Läsaren i den informella läsecirkeln*, passim.

skillnader och likheter mellan formella och informellas läsecirklar. Deras frågeställningar är: "Vilka funktioner och behov fyller läsecirkeln? Vilken betydelse har läsecirkeln egna förutsättningar, det vill säga upplägg, målsättning, och ambitioner? Vilka upplevelser ger läsecirkeln?"⁴⁶ Fokus i Karlsson & Petterssons undersökning blir på deltagarnas upplevelser och läsecirkeln form medan vår studie tittar på bibliotekariens upplevelse av sin roll i läsecirkeln.

⁴⁶ Karlsson, Anna-Carin & Pettersson, Anneli (2007). "Ibland kan en bok som jag tyckt var lite halvdöd plötsligt få liv och pigga till": en kvalitativ studie av formella och informella läsecirklar", s.7

3. Teori

Nedan följer en presentation av vår teoretiska bakgrund för uppsatsen. Vi utgår från Jofrid Karner Smidts avhandling *Mellom elite og publikum- Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*⁴⁷. Jofrid Karner Smidt är filosofie doktor och undervisar i litteraturvetenskap vid Bibliotekshøgskolan i Oslo. Karner Smidt har även skrivit artikeln ”Bibliotekaren som litteraturformidler”⁴⁸, där hon presenterar fem roller hon menar att bibliotekarien kan inta i sitt arbete med skönlitteratur. Syftet med uppsatsen är att göra en vidare studie på dessa roller och undersöka hur de kommer till uttryck i en läsecirkel.

För att bredda vår teoretiska diskussion kommer vi även att använda oss av andra teoretiker som forskat inom området läsning och läsecirklar. Vi presenterar Aidan Chambers, (författare och föreläsare kring barn och ungdomars läsning), utveckling om läsandets cirkel. Som teoretiskt stöd i vår undersökning kommer vi att använda oss av Catherine Sheldrick Ross studier om läsning och läsningens sociala betydelse samt Jennie Hartleys undersökning om läsecirklar i Storbritannien. Catherine Sheldrick Ross är professor vid University of Western Ontario där hon undervisar vid Library and information Sciences. Jennie Hartley är professor vid Roehampton university i London där hennes specialområden är 1900-tals litteratur, kvinnors skrivande och läsecirklar.

3.1 Förmedling av skönlitteratur

Karner Smidt kom 2002 ut med doktorsavhandlingen *Mellom elite og publikum - Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek* där hon undersöker norska bibliotekariers litterära smak. Hennes problemställning lyder: ”Hva kjennetegner bibliotekarenes litterære smak? Hvilke holdninger har de til skönlitteraturen, og hvordan gir disse holdningene seg utslag i deres litteraturformidling?”⁴⁹

Författaren intresserar sig även för vad som påverkat bibliotekariernas litterära smak som exempelvis barndom, bakgrund, och tidiga läsupplevelser. Fortsättningsvis frågar hon sig hur bibliotekariernas litterära smak kan spela in vid litteraturinköp.⁵⁰

Karner Smidt har använt sig av djupintervjuer som metod och har intresserat sig för informanternas utveckling som läsare och deras sociala bakgrund. Deras syn på litteraturförmedlingen på folkbiblioteket har också varit av intresse. En del av undersökningen bestod i att låta informanterna reagera och värdera tre romaner som Karner Smidt valt ut.⁵¹ De utvalda romanerna var *Gudrids saga* av Kirsten A Seaver, *Gressdanseren* av Susan Power och *Kaptein Nemos bibliotek* av Per Olov Enqvist. Det resulterar i läsarbiografier över informanterna där barndomsmiljön spelar in.⁵²

⁴⁷ Karner Smidt, Jofrid (2002). *Mellom elite og publikum- Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*.

⁴⁸ Karner Smidt, Jofrid, ”Bibliotekaren som litteraturformidler”, *Bok & Bibliotek*, mars 1994, sid. 6ff.

⁴⁹ Karner Smidt (2002), s. 4.

⁵⁰ Karner Smidt (2002), s. 4.

⁵¹ Karner Smidt (2002), s. 6.

⁵² Karner Smidt (2002), s.85ff.

Teoretiskt utgår Jofrid Karner Smidt från Michael Bakhtin, Jan Murakovský och Pierre Bourdieu i sin undersökning. Hon använder Michael Bakhtins teorier om språk och kommunikation, Jan Murakovskys om estetisk funktion och Pierre Bourdieus teorier om sociala fält och smak. Hon använder sig av dessa när hon analyserar sin empiri.⁵³

Det är främst när Karner Smidt undersöker hur bibliotekarier använder sig av olika strategier vid litteraturförmedling i folkbiblioteket som undersökningen blir av intresse för vår del. Hon har då utgått från nio folkbibliotekariers uttalanden. Det resulterar i två olika huvudstrategier där den ena utgår från låntagarens efterfrågan och den andra bygger på folkupplysningsidén där bibliotekarien hjälper till med att bilda låntagaren och aktivt förmedlar litteratur som anses vara av bra kvalitet.⁵⁴

De bibliotekarier i Karner Smidts undersökning som utgår från efterfrågan menar att det finns låntagare med olika behov och litterär smak. De ger boktips och rekommendationer utifrån låntagarens preferenser. Folkbibliotekets samling, menar de, ska stå för bredd och därmed innehålla allt från populärlitteratur till mer smal litteratur. En av Karner Smidts informanter anser att bibliotekarien bör utveckla en social intelligens och kunna utläsa vad låntagaren efterfrågar. Det handlar om att respektera låntagaren och dess smak, vidare att få denne att lita på sin egen bedömning.⁵⁵

Andra bibliotekarier i Karner Smidts undersökning trycker på en aktiv förmedlarroll och anser att det är viktigt att bibliotekarien kan visa låntagaren vägen till ny typ av litteratur. Läsning är viktigt för att få tillgång till språket, vilket i sin tur kan agera som språngbräda till annat lärande. Den så kallade populära litteraturen säljer sig själv genom att uppmärksammas i medier som tv och tidningar medan annan litteratur inte syns och därmed kanske förblir utom räckhåll för låntagarna. En av Karner Smidts informanter menade att även om låntagaren själv väljer läsning så måste man ge information och möjligheter till olika val. Många låntagare kanske inte vågar fråga även om de nog egentligen vill ha lite aktiv förmedling från bibliotekariens sida. Vidare sägs det att det är en balans med att kunna förmedla bra litteratur som kan utmana och utveckla utan att för den skull förstöra läslusten.⁵⁶

Dessa två förhållningssätt står i motsatsförhållande till varandra. Dock finner Karner Smidt i sin undersökning att det inte alls är ovanligt att bibliotekarierna uttrycker en kombination av det båda synsätten. En av Karner Smidts informanter säger sig exempelvis utgå från låntagarens litterära preferenser men kan ifall låntagaren verkar öppen visa nya vägar in i litteraturens värld.⁵⁷

3.2 Bibliotekariens litteraturförmedlande roller

Jofrid Karner Smidt talar om bibliotekariens litteraturförmedlande roll i artikeln ”Bibliotekaren som litteraturformidler”. Författaren tar upp vikten av bibliotekariernas litteraturförmedlande roll och menar att det handlar om hur de når ut till användarna, hur de gör bibliotekets utbud känt och hur de gör för att få användaren att känna lust och motivation till att låna skönlitteratur på biblioteket. Hon använder slagord som att

⁵³ Karner Smidt (2002), s.15ff

⁵⁴ Karner Smidt (2002), s.257-272

⁵⁵ Karner Smidt (2002), s. 257-272

⁵⁶ Karner Smidt (2002), s. 257-272.

⁵⁷ Karner Smidt (2002), s. 257-272.

synliggöra biblioteket, synliggöra litteraturen och synliggöra sig själv som litteraturförmedlare.⁵⁸ Karner Smidt menar att det kan finnas många aspekter som kan spela in för att få användaren att nå litteraturen. Förmedlingsproblematiken kan handla om geografisk placering, öppettider, bemanning, trivsel, estetik, och översikt. Hon återkommer dock till problematiken om översikt. Folk vet inte vad biblioteket har att erbjuda och vet inte vad de själva vill ha. Därför är den litteraturförmedlande rollen viktig.⁵⁹

I artikeln presenteras fem olika litteraturförmedlande roller som appellerar till *hur* bibliotekarien närmar sig användaren. Nedan följer en kort förklaring av Karner Smidts fem litteraturförmedlarroller. Karner Smidt anser att bibliotekarien bör ha en gedigen kunskap om litterär tradition. I rollen som *litteraturkännare* kan bibliotekarien hjälpa användaren att finna sådan litteratur som personen ifråga inte hade funnit på egen hand. Bibliotekarien bör också kunna skriva för att ge recensioner i lokaltidning och liknande. Karner Smidt efterlyser nästintill journalistkunskaper hos bibliotekarien.⁶⁰ Inom rollen som litteraturkännare så utgår vi från Karner Smidts presentation av rollen litteraturkännare och kritiker men kommer även att använda oss också av hennes resonemang om litteraturförmedling som presenteras i Karner Smidts doktorsavhandling. Det centrala blir då att se huruvida bibliotekarierna utgår från egen smak eller deltagarnas efterfrågan eller om de kombinerar de båda synsätten vid litteraturförmedlingen.

I rollen som *socialantropolog* gäller det att vara lyhörd för användarens förväntningar och kunna läsa av användaren. Det blir viktigt att känna till kulturella mönster och använda sig av den kunskapen. Bibliotekarien ska härmed inte utgå från sin egen kulturella bakgrund utan vara känslig för användarens kulturella signaler. Karner Smidt anser att bibliotekarien bör agera fördomsfritt men ej heller bli för neutral i sin litteraturförmedling.⁶¹

I rollen som *pedagog* gäller det att motivera till läsning och bygga upp positiva förväntningar. Bibliotekarien ska utgå från mottagarens behov av att känna sig trygg, men samtidigt stimulera till nya upptäckter. Pedagogrollen syftar till att alltid se lärandemöjligheterna inte bara av boken utan också i att lära sig att använda sig av biblioteket och dess resurser. Pedagogrollen handlar också om tydlighet. Det är således viktigt att veta vem man vänder sig till med arrangemang och utställningar.⁶²

Karner Smidt talar även om bibliotekarien som *marknadsförare* och menar att bibliotekarierna bör ta lärdom av professionella marknadsförare. De bör skapa ett helhetstänkande kring det som ska förmedlas, att skapa uppmärksamhet och överraska. Även engagemang, humor och självironi ser Karner Smidt som positiva ledord. Men det viktigaste är att bli medveten om hur användaren ska bemötas.⁶³ När det talas om marknadsföring så är det inte alltid hur cirkeln i sig marknadsförs som härrörs utan det rör sig om flera delar som hör samman. Förutom marknadsföringen av cirkeln i sig kommer vi även att titta närmare på hur bibliotekarierna talar kring att marknadsföra sin egen kompetens. En annan form av marknadsföring är att se läsecirkeln som en väg för

⁵⁸ Karner Smidt, Jofrid, "Bibliotekaren som litteraturformidler", *Bok & Bibliotek*, mars 1994, s. 6ff.

⁵⁹ Karner Smidt (1994), s. 6ff.

⁶⁰ Karner Smidt (1994), s. 6ff

⁶¹ Karner Smidt (1994), s. 9ff.

⁶² Karner Smidt (1994), s. 10.

⁶³ Karner Smidt (1994), s. 10f.

människor att hitta till biblioteket och dess resurser, att läsecirkelverksamheten öppnar upp för ett sätt att känna sig mer hemtam på biblioteket.

Den femte rollen som Karner Smidt tar upp är bibliotekariens roll som *vanlig människa*. Karner Smidt ser en vits med att bibliotekarien är just en vanlig människa. Användaren vill inte möta en dator eller ett kartotek. Användaren vill möta en människa som visar engagemang och entusiasm kring det hon förmedlar.⁶⁴

Efter noggranna genomgångar av vårt material fann vi att tre av rollerna var mest framstående och mer frekvent förekommande i vårt material. Rollen som vanlig människa fann vi inte att bibliotekarierna egentligen talade så mycket om, därför kommer vi inte att titta närmare på denna roll. Under temat *bibliotekarien som socialantropolog* tyckte vi oss kunna utläsa en del. Däremot ansåg vi att det som var utmärkande för socialantropologrollen även kunde stämma in på pedagogrollen. Det vi då hade i åtanke var att det ibland talades om att det var viktigt att vara medveten om vilken målgrupp man vände sig till och även kunna läsa av vem låntagaren (i vårt fall deltagaren) var. Detta har vi därför istället placerat in under pedagogrollen. Vi har därmed valt att endast använda oss av tre av Karner Smidts litteraturförmedlande roller för att två av rollerna inte gav oss så mycket material att arbeta kring och även för att bidra med djupare fokus på tre av rollerna.

Vi kommer i vår analys att utgå från Karner Smidts presentation av bibliotekariens tre litteraturförmedlande roller som pedagog, litteraturkännare och marknadsförare.

3.3 Aidan Chambers om läsandets cirkel

I sin bok *Böcker inom oss - om boksamtal* talar Chambers om hur man lär barn att samtala om böcker på ett bra sätt, och även lyssna på varandras reflektioner under ett boksamtal. Chambers menar att det är när vi talar om boken som vi kommer på hur vi tänker kring den. Samtalet måste leda någonvart anser han vidare. Vi ska inte ägna oss åt tanklöst ”pladder”⁶⁵.

Konsten att samtala och leda samtal lär man sig genom att pröva sig fram menar Chambers. Tillsammans med de tre kollegorna, Steve Bicknell, Anna Collins och Jan Maxwell utvecklade Chambers den s.k. ”Jag undrar”- inriktningen. De hade under sin tid som lärare arbetat i stor omfattning med barn och deras läsning och blev efterhand varse om den viktiga roll som samtalet spelade för läsningen. Chambers och hans kollegor hade studerat läsandets fenomenologi, och nämner inspirationskällor som Jerome Bruner, Roland Barthes, Margaret Meek m.fl.⁶⁶

Chambers påpekar att för att ”Jag undrar”- inriktningen skall fungera så är det viktigt att det finns ett stimulerande samtals- och läsklimat från start, med högläsning, egen tid till läsning, omfattande tid till vardagsprat om sin läsning och läsoplevelse. ”Jag undrar”- inriktningen går ut på att ställa frågor till texten. Frågorna kan var och en anpassa efter sin situation och person utefter vad de undrar över i texten.⁶⁷

⁶⁴ Karner Smidt (1994), s.11.

⁶⁵ Chambers, Aidan (1994). *Böcker inom oss - om boksamtal*, s. 9f.

⁶⁶ Chambers (1994), s.11.

⁶⁷ Chambers (1994), s. 12.

Chambers utgår från läsandets cirkel som han utvecklat tillsammans med sina lärarkollegor. Läsandets cirkel handlar om läsprocessen. Det första som måste ske i läsprocessen är att välja bok. Chambers vill låta barnen bli mer delaktiga i denna process. Han ser dem som dramatiker, kritiker, regissörer, och publik. Han menar att de är med och skriver, tolkar om, kommenterar, mottar, tyder och studerar texten. I detta skede att välja bok har läraren en viktig roll för att stötta barnet till att ta sig vidare i sin läsning. Chambers menar att det är många barn som endast läser inom en viss genre. Han tar upp exemplet Enid Blyton. Det finns många barn som endast läser Enid Blyton. Lärarens uppgift är att vägleda till annan typ av litteratur för att visa litteraturens mångfacettering. Chambers talar om att det kan finnas många hinder i läsningen. Läsaren kan möta olika motstånd och kan exempelvis tycka att boken är för omfattande, har för liten text, är för ”svår” osv. Då är det viktigt med stöttning av läraren så att eleven kan ta sig över tröskeln och upptäcka ny litteratur.⁶⁸

Chambers och hans kollegor ansåg att en hjälp över denna tröskel kan vara att diskutera böcker med andra människor. ”Nyckeln till läsandet ligger i att man samtalar kring det man läst”⁶⁹ uttrycker Chambers. Läraren kan vara en sådan person som kan hjälpa till att inspirera sina elever till att ta sig ett snäpp upp i litteraturspiralen.⁷⁰

Under boksamtalet menar Chambers att det handlar om tre huvudsakliga ingredienser; utbyta entusiasm, utbyta frågetecken, och utbyta kopplingar. Under ett samtal om en bok så utbyter personerna i fråga entusiasm men det kan handla både om gillanden och ogillanden, anser Chambers. Man berättar om det man tycker om med boken och det man tycker sämre om. Ofta berättas också händelseförloppet rakt upp och ner⁷¹.

När det handlar om att utbyta frågetecken så handlar det oftast om passager i boken som vi haft svårt för, som vi helt enkelt inte förstod. Denna punkt skapar ofta diskussion när eleverna försöker hjälpa till att räta ut frågetecknen i boken. Men Chambers säger att : ” En texts innebörd ändras alltid från gång till gång, beroende på läsarens egen situation och behov vid olika tidpunkter i livet”⁷².

Den tredje ingrediensen i ett boksamtal handlar om att utbyta kopplingar. Eleverna söker efter kopplingar, mönster och sammanhang i boken. Det kan handla om bokens uppbyggnad som folksagornas mönster kring talet tre, med tre söner och tre svåra prov att klara. Det kan vara upprepningar i texten som återkommer. Det kan också handla om sådant som appellerar till våra egna minnen och våra liv. Sådär uttrycker Chambers det: ”I grund och botten är samtal kring litteratur ett slags gemensamt begrundande. Boksamtal är ett sätt att ge form åt de tankar och känslor som väckts av boken och den tolkning (de tolkningar) vi tillsammans skapat ur texten – det av författarens fantasi styrda budskapet som vi tolkar på just det sätt som vi vill”⁷³.

Chambers betonar vikten av att läsarna ska känna sig trygga och betydelsefulla i gruppen så att de vågar uttrycka sina åsikter. Atmosfären skall vara öppen och tillåtande så att åsikter och tankar kan yppas.⁷⁴

⁶⁸ Chambers (1994), s. 9f.

⁶⁹ Chambers (1994), s. 17.

⁷⁰ Chambers (1994), s. 15ff.

⁷¹ Chambers (1994), s. 18ff.

⁷² Chambers (1994), s. 20.

⁷³ Chambers (1994), s. 23.

⁷⁴ Chambers (1994), s. 59.

I vår undersökning är det främst inom ”Bibliotekarien som pedagog” som vi ser att Chambers ”skola” kan ge avtryck. I läsandets cirkel anser vi att vuxenstöd kan bytas ut mot samtalsledare eller handledarstöd. Vi kan se att även vuxna läsare kan ha för vana att läsa inom en viss genre och kan då i läsecirkeln få hjälp och inspiration till att våga pröva nytt och bredda sina litteraturvanor.

3.4 Jenny Hartley och Catherine Sheldrick Ross om läsningens sociala betydelse

I Storbritannien kom Jenny Hartley ut med boken *The reading groups book* som bygger på en undersökning gjord i Storbritannien kring läsecirkelverksamhet. Fenomenet är väl utbrett i Storbritannien, 50.000 personer är på något sett engagerade i läsecirkel i landet. Vad är en läsecirkel? frågar sig Jenny Hartley. Hon hittar flera svar. Läsecirkeln kan vara i privat regi, genom bibliotek eller på olika forum på Internet. Hartley nämner också att det förekommer läsecirkel på många arbetsplatser (som exempel ges olika vårdyrken och varuhuset Marks & Spencer), då i mer eller mindre koppling till arbetet. Ibland kan träffarna hållas på ett lunchmöte. Då används det som ett komplement eller lärande i arbetet och då läses böcker med arbetskoppling. Men det var inte alla arbetsplatser som anordnade cirkel på detta vis. Vissa läste vanliga skönlitterära böcker och såg detta som en bra väg att lära känna sina arbetskamrater utanför arbetet. Fängelser är också en plats där läsecirkel förekommer, både i Storbritannien och USA. Hartley nämner att i USA har läsandet i fängelser blivit en del av botgöringen, användandet av skönlitteratur har fungerat som medel för att begrunda mänskliga företeelser. Hartley frågar sig vem som läser i cirkel, som nämnts ovan så är spridningen stor när det gäller var och när man är engagerad i läsecirkel. Åldersmässigt fann hon också en stor spridning. Främst var det kvinnor i åldern 40-50+ som var engagerade i läsecirkel. 20% var i 30-års åldern. 69% av cirkelna bestod av endast kvinnor medan 27% var grupper med båda könen.⁷⁵

Vem läser i cirkel? frågar Jennie Hartley vidare. Vanliga yrkeskategorier att finna i läsecirkelna är enligt Hartley, översättare, agenter, journalister och lärare, som kommer i kontakt med skönlitteratur genom arbetet. Det var också vanligt med halvtidsarbetande mammor som uppskattade den intellektuella stimulansen som läsecirkeln gav. Läsecirkelna startas på alla möjliga håll och sätt, genom familj, jobb, vänner och inte minst genom Internet.⁷⁶

Läsecirkel på internet, var något hon fann var väl utbrett i Storbritannien. Vissa använde internet som ett komplement att hitta information till läsecirkeln och då i form av bokrecensioner och boklistor. Andra utförde bokcirklandet i realtid på forum på nätet, vilket var praktiskt för folk som bor isolerat i landsbygd eller liknande. Däremot uttrycktes i de läsecirkel Hartley undersökt att läsecirkelns fördel och värde ofta uppfattades vara det mänskliga mötet som en motsats till det ständigt uppkopplade mediasamhället. I läsecirkeln erbjuds ett djupare litterärt samtal med ett möte människor emellan.⁷⁷

⁷⁵ Hartley, Jennie (2002). *The Reading Groups Books*, s. 5-29.

⁷⁶ Hartley (2002), s. 29-43.

⁷⁷ Hartley (2002), s. 5-29

Catherine Sheldrick Ross talar i boken *Reading Matters: What research reveals about reading, libraries, and community* om vikten av läsning och bland annat om dess sociala funktion. Ross menar att läsandet har en social funktion. Hon menar att läsningen ofta har setts som en ensam, enskild sysselsättning men att den har en viktig social funktion. Hon ser många tillfällen då detta kommer naturligt, som läsning för barnet vid läggning då förälder och barn har en trevlig stund tillsammans, i klassrummet vid högläsningen både när läraren läser högt och eleverna tillsammans.⁷⁸ Ross menar att läsandet i cirkel ger ett socialt engagemang. Genom att läsa om andra människooöden och samtala med andra människor om hur de uppfattar samma bok så skapas ett socialt intresse för omgivningen och den värld vi lever i.⁷⁹

Ross menar att deltagande i läsecirklar varit väl utbredd under en längre tid men att det inte dokumenterats. Men nu, tack vare internets framfart har läsecirklarna börjat lägga ut boklistor och information om sina möten. Televisionen har också gjort sitt till. Oprah Winfreys book club var något som tog USA med storm. Oprah Winfrey ville få hela USA att läsa och tryckte också på att läsningen hade en social sida.⁸⁰

Ross refererar till andra undersökningar gjorda av Jennie Hartley och Elizabeth Long, där framgår att valet av bok är något som engagerar läsecirklarna både i Storbritannien och USA. Många läsecirklar sa sig läsa allt men i realiteten var det få av cirklarna som läste pjäser, noveller och poesi. Romaner är det som ligger högst på listan. Boken behöver inte vara en bok som är omtyckt av hela gruppen. Däremot verkar motsatsen fungera. En bok som deltagarna tycker olika om ger bra diskussioner.⁸¹

3.5 Tillämpning av teori

I det här avsnittet redogör vi för hur teorierna vi valt för uppsatsen tillämpas på frågeställningarna. Vidare beskriver vi teoretikernas arbeten och vilka delar i respektive arbete som är intressanta för vår undersökning och hur vi ämnar applicera dem i uppsatsen.

Syftet med undersökningen är att se hur bibliotekariens litteraturförmedlande roll kan ta sig i uttryck i en läsecirkel. Det grundläggande teoriverktyget är Karner Smidts litteraturförmedlande roller som vi presenterat ovan och även de formuleringar hon gör om bibliotekariens litteraturförmedling, utifrån en aktiv litteraturförmedling eller en litteraturförmedling som styrs utifrån efterfrågan.

Vi utgår i vår undersökning från Karner Smidts presentation av bibliotekariens tre litteraturförmedlande roller som pedagog, litteraturkännare och marknadsförare. Efter noggranna genomgångar av vårt material fann vi att tre (av Karner Smidts fem litteraturförmedlande roller) var mer frekvent förekommande i vårt material. Rollen som vanlig människa fann vi inte att bibliotekarierna egentligen talade så mycket om, därför kommer vi inte att se närmare på denna roll. Under temat *bibliotekarien som socialantropolog* tyckte vi oss kunna utläsa en del. Däremot ansåg vi att det som var

⁷⁸ Ross, Sheldrick Catherine, McKechnie, Lynne (E.F.) & Rothbauer, Paulette M (2006). *Reading matters: What research reveals about reading, libraries, and community*, s. 221-234.

⁷⁹ Ross, McKechnie, Rothbauer (2006), s.225.

⁸⁰ Ross, McKechnie, Rothbauer (2006), s.221ff.

⁸¹ Ross, McKechnie, Rothbauer (2006), s.231f.

utmärkande för socialantropologrollen även kunde stämma in på pedagogrollen. Det vi då hade i åtanke var att det ibland talades om att det var viktigt att vara medveten om vilken målgrupp man vände sig till och även kunna läsa av vem låntagaren (i vårt fall deltagaren) var. Detta har vi därför istället placerat in under pedagogrollen. Vi har därmed valt att endast använda oss av tre av Karner Smidts litteraturförmedlande roller för att två av rollerna inte gav oss så mycket material att arbeta kring och för att kunna ge ett djupare fokus på tre av rollerna.

Karner Smidt kan utifrån sin forskning av bibliotekariers litteraturförmedling hjälpa oss att belysa hur bibliotekarierna agerar och reflekterar i sitt arbete gentemot låntagaren/deltagaren i läsecirkeln eller på vardagligt litteraturförmedlande plan ute i hyllorna. Här kan vi jämföra med vår egen undersökning och se om vi finner beröringspunkter och om vårt resultat stämmer överens med Karner Smidts.

Aidan Chambers vill vi använda som ett kompletterande analysverktyg. Aidan Chambers talar om läsandets cirkel och läsprocessen och nämner inom boksamtalet tre grundpelare. De tre grundpelarna handlar om att eleverna skall utbyta entusiasm, utbyta frågetecken och utbyta kopplingar. Chambers poängterar vikten av att ha ett bra läsarstöd, en lärare som kan hjälpa till att ”puscha” eleverna till att våga testa nya genrer. I denna undersökning är det främst läsarstödet och samtalsledarens funktion som vi vill se närmare på. I Chambers forskning är samtalsledaren/läsarstödet lika med läraren som stöttar eleverna. I vår undersökning blir det istället tal om läsecirkelledaren/bibliotekarien som håller i läsecirkeln. Hur bibliotekarien som håller i cirkeln reflekterar kring läsecirkelns pedagogik blir härmed intressant. Vi vill se närmare på samtalsledarens funktion och vad han hon vill skapa för stämning i gruppen, till exempel en positiv läsprocess där läsarna kommer vidare i sin läsning, eller ett bra diskussionsklimat i gruppen. Vi kommer främst att använda oss av Aidan Chambers då vi vill se närmare på hur bibliotekarien ger uttryck för en pedagogisk roll.

För att ge oss ytterliggare verktyg att analysera vårt material använder vi oss av Catherine Sheldrick Ross och Jenny Hartleys studier om läsning och läsningens sociala betydelse. Ross och Sheldrick använder vi oss av inom alla rollerna för att ha som ett jämförande verktyg av hur en läsecirkel kan bedrivas och hur en den sociala funktionen kan se ut.

4. Metod

I det här kapitlet presenterar vi vår metod, den kvalitativa intervjuens relevans för vår undersökning och även hur vi gått tillväga praktiskt med förberedelse och intervjuutförande samt hur vi analyserat vårt material.

4.1 Val av metod

Vi använder oss av intervju som forskningsmetod. Vi har utfört sju djupintervjuer med bibliotekarier som är ansvariga för läsecirkelverksamhet.

Anledningen till att vi valt intervju som metod är att det är den metod som bäst lämpar sig för vår undersökning eftersom den kan nå personers åsikter och synpunkter kring läsecirkelverksamhet. Steinar Kvale, norsk professor i pedagogisk psykologi, menar i *Den kvalitativa forskningsintervjun* att vi genom intervjun får tillfälle att lyssna till när människor själva berättar om sin livsvärld. Han ser på intervjun som ett samtal mellan två parter där kunskap byggs upp genom ett utbyte av synpunkter. Intervjun rör sig kring ett gemensamt intresse.⁸²

Kvale talar om att man i den halvstrukturerade intervjun som mest liknar ett samtal kan bygga upp intervjun kring specifika teman.⁸³ Vi vill som sagt utröna hur informanterna tänker kring sin egen roll i den här verksamheten.

4.2 Urval

Vi har valt att intervjua ett antal bibliotekarier som är ansvariga för läsecirkelverksamheten på sitt bibliotek. På varje bibliotek som vi har kontaktat har vi i första hand velat utgå från huvudbiblioteket. En av informanterna arbetar dock på ett filialbibliotek. Vi har avgränsat oss till att undersöka läsecirklar som är i bibliotekets regi och vi har därför medvetet valt bort läsecirklar i studieförbundsregi. Detta har varit viktigt eftersom vi har som syfte att analysera just bibliotekariers tankar kring sin egen roll i denna verksamhet.

Vi utgår från fem orter som är belägna i fyra olika län i Sverige. Vi har därmed en geografisk spridning runt Sveriges delar. Två av orterna kan karaktäriseras som mellanstora svenska städer, medan tre orter är något mindre. Detta tror vi dock inte har någon större betydelse eftersom vi inte strävar efter att göra en kartläggning av läsecirkelverksamheten runt om i landet utan istället som redan nämnts fånga några bibliotekariers uttalanden och tankar kring denna verksamhet. Vi strävar därmed efter att med hjälp av den kvalitativa intervjun göra en ingående analys och har därför ingen målsättning att påvisa att vårt material skulle vara representativt för andra delar av landet, för andra bibliotekarier eller andra läsecirklar. Dock är det inte omöjligt att en sådan koppling kan göras.⁸⁴

⁸² Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*, s. 9.

⁸³ Kvale (1997), s. 9ff.

⁸⁴ Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 312.

Professor Alan Bryman nämner i *Samhällsvetenskapliga metoder* olika former av urval, exempelvis bekvämlighetsurval och snöbollskedjeurval. Vårt urval av informanter kan sägas vara en kombination av dessa två. Vi sökte till en början informanter i vårt närområde, detta kan sägas vara ett bekvämlighetsurval då vårt val utgick från informanter som fanns tillgängliga på bekvämt avstånd. Dessa informanter i sin tur tipsade oss vidare och då kan vi tala om ett urval som var mer snöbollsbetonat. Den tredje kommunen har också formen av ett bekvämlighetsurval då den är grannkommun med en av intervjuarnas före detta hemkommun, vilket underlättade i och med att vi var hemvana i trakterna.⁸⁵

Vi har valt att avkoda alla namn och orter/bibliotek för att skydda eventuellt känslig information. Alla namn på bibliotekarier och bibliotek är således fingerade. Informanterna har således fått namn efter alfabetets begynnelsebokstäver som Anna, Berit, Carin, Doris, Emma, Fanny och Gustav. Biblioteken har fått heta bibliotek A, B, C och D (några av informanterna arbetar på samma bibliotek). Mer information kring informanterna och deras läsecirklar följer i avsnittet *presentation av läsecirklar och bibliotekarier*.

4.3 Ingång till fältet

Vi har under vårt arbete med uppsatsen besökt två läsecirklar. Dessa besök utfördes för att ge oss inspiration till hur vi skulle närma oss ämnet. Vi ville se närmare på hur läsecirkelarna kunde fortlöpa. I detta första skede var vi öppna inför ämnets möjligheter. De funderingar vi haft kring ämnet och som vi hade med oss i bakhuvudet på läsecirklarträffen var: hur var samtalsklimatet? Fanns det någon som tagit på sig rollen som samtalsledare? Hur var dennes roll?

Den första cirkeln vi besökte var anordnad av ”Bibliotekets vänner” och fristående från bibliotek och bibliotekarier och hölls av en intresserad allmänhet på biblioteket. När vi besökte mötet var det endast fyra deltagare. En av deltagarna fungerade som samtalsledare och satte igång mötet. På denna cirkel utgick man från En bok för allas frågelista. Frågelistan ”Ett sätt att tala om böcker” finns tillgänglig på En bok för allas hemsida och tar upp 12 punkter som kan vara till nytta som handledning vid läsecirklar, bland annat tar listan upp frågor som *Vem berättar? Personerna? Miljö? Vad handlar boken om?*⁸⁶

Diskussionerna i den första läsecirkeln var något trevande som kan ha berott på det ringa antalet deltagare som närvarade samt av vår närvaro.

Den andra läsecirkeln besökte vi när vi var en bit in i vår undersökning. Då var det en cirkel som var anordnad i biblioteksregi på ett av de bibliotek som vi varit i kontakt med. I denna cirkel var det åtta deltagare närvarande när vi var där. Bibliotekarien kunde ibland sticka in med frågor men annars förflöt samtalet livligt under hela mötet. Samtalet rörde bokens karaktärer och filosofiska spörsmål som verket berörde.

Vårt första möte hjälpte oss att få en inblick i läsecirkelns upplägg och därefter kunde vi formulera frågor till vår intervjuguide.

⁸⁵ Bryman (2002), s. 312.

⁸⁶ www.ebfa.se (klicka vidare till rubriken läsecirklar) [2010-08-21]

Alan Bryman menar i *Samhällsvetenskapliga metoder* att vi som forskare ska gå ut och göra en pilotstudie för att få hjälp att lägga upp en intervjuguide. Detta för att kunna pröva frågorna och sedan efter pilotstudien se om de behöver åtgärdas.⁸⁷ Det vi utförde var inte i pilotstudiens omfattning, men syftet var detsamma: att pröva våra frågeställningar och eventuellt formulera nya frågor till intervjuguiden.

Den andra läsecirkelträffen vi besökte var av en helt annan karaktär. Där kunde vi se hur våra frågor belystes och observera bibliotekariens roll i läsecirkeln i realiteten.

4.4 Förberedelser och utformning av frågor

Vi utformade en mall på ett mejl som vi skickade ut till berörda bibliotek. Sedan tog vi upp kontakten genom att telefonledes informera ytterligare om vad det var för undersökning vi tänkt göra, vilket syftet var och frågade om de hade möjlighet att ställa upp på en intervju. Vi informerade även informanterna om hur lång tid vi trodde att intervjun skulle ta i anspråk och frågade om de hade något emot att vi bandade intervjun.

Vi valde att göra en intervjuguide med frågor utifrån ett brett fokus. I inledningsfasen av arbetet med uppsatsen var intresset att studera bibliotekariens yrkesmässiga roll i läsecirkeln och se vad hon hade för pedagogiska verktyg att tillgå. Vi ställde frågor med bibliotekariens yrkesmässiga roll i fokus. Vår intervjuguide är uppbyggd med några inledande allmänna frågor om informanten för att sedan gå till djupare frågor om informantens yrke och roll inom läsecirkeln. Vi strävade efter att göra frågorna så öppna som möjligt så att inte informanten skulle känna att vi var för ledande i vårt sätt att ställa frågorna. Frågeformulärets frågor skapades kring teman som *informanten, bakgrund av nuvarande cirkelverksamhet, struktur och form, resurser, folkbiblioteket/läsecirklar, och avslutande frågor*.⁸⁸

I detta skede var vår teoretiska ram för uppsatsen inte helt klarlagd. I nästa steg när vi skulle analysera våra intervjuutskrifter hade vi studerat Jofrid Karner Smidts avhandling *Mellom elite og publikum - Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek* och hennes artikel *Bibliotekaren som litteraturformidler* och fastnat för hennes tankegångar. Det var främst hennes idéer om att bibliotekarien kunde ha olika roller inom yrkesrollen som intresserade oss. Vi inspirerades av dessa tankegångar när vi sedan skulle analysera vårt material. Sedan fann vi även att Aidan Chambers beskrivningar av läsandets cirkel och samtalsledarens funktion i läsprocessen var något som kunde anammas i vår undersökning. Jennie Hartley som undersökt läsecirklar i Storbritannien och Catherine Sheldrick Ross som skrivit om läsningens sociala betydelse har vi använt oss av för att fördjupa vår undersökning ytterligare.

⁸⁷ Bryman (2002), s. 170f.

⁸⁸ Se bilaga.

4.5 Genomförande

Genom den första kontakten skapade vi som intervjuare en överenskommelse med informanten. Vi berättade om vår undersöknings syfte och satte upp ramarna för intervjusituationen var, när och hur ska vi träffas. Platsen för intervjun är viktig då den ska ha förutsättningar att skapa kontakt och inte hindra kommunikation.⁸⁹ Med detta i åtanke lät vi informanten föreslå en plats att bli intervjuad på. Bibliotekariens kontor eller ett grupprum i nära anslutning blev då aktuellt. Detta är miljöer där informanten kan känna sig hemma och trygg på.

Vi intervjuade sju bibliotekarier. Intervjuerna tog mellan en halvtimme och en timme i anspråk. Vi förhöll oss relativt fritt till våra utsatta teman. Intervjuerna fick olika struktur och form beroende på vem vi intervjuade. Intervjuerna fick karaktären av ett samtal mellan två parter.

Alla intervjuerna transkriberades. Intervjuutskriften finns för närvarande i författarnas ägo. Efter att intervjuerna skrivits ut skickades de till informanterna för genomläsning och godkännande.

4.6 Etiska reflektioner

Inom den kvalitativa forskningen är det liksom i den kvantitativa forskningen viktigt att göra etiska överväganden när man utför sin undersökning. Frågor som det kan röra sig om är huruvida man ska behandla de som är deltagare i studien och om det möjligen finns aktiviteter som man inte bör engagera sig i med informanten⁹⁰. Grundläggande frågor kring detta med etik rör sig kring deltagarnas frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet. Det är viktigt att dessa punkter tillgodoses⁹¹.

Inom svensk forskning finns fyra etiska principer som man som forskare bör följa:

- Informationskravet (Deltagarna skall vara väl informerade om vad syftet med undersökningen innebär och dess olika moment. De skall också vara medvetna om att deras medverkan är frivillig och kan avbrytas när som under studiens gång).
- Samtyckeskravet (Deltagarna ger sitt godkännande och samtycke till undersökningens upplägg och syfte).
- Konfidentialitetskravet (Deltagarna skall vara anonymiserade och därmed behandlas informationen kring dem konfidentiellt. Namn fingeras för att skydda deltagarnas integritet.)
- Nyttjandekravet (Information som samlas in får endast användas till den aktuella undersökningen.)⁹²

⁸⁹ Lantz, Annika (1993). *Intervjumetodik*, s. 108f.

⁹⁰ Lantz (1993), s. 440.

⁹¹ Lantz (1993), s. 440f.

⁹² Bryman (2002), s. 440f.

När vi utförde vår undersökning så var det dessa frågor vi brottades med under vår materialinsamling huruvida vi skulle gå tillväga i kontakten med våra informanter. Vi tog den första kontakten (som vi redan nämnt) genom att via e-post förklara vad vi tänkt göra för undersökning. Här fick de tillfrågade själva möjlighet att ta ställning till om de ville ställa upp på en intervju. Vi förklarade vår undersöknings syfte och hur vi hade tänkt lägga upp det hela. Informations- och samtyckeskravet kan här sägas vara tillgodosett. När intervjuerna sedan var utförda och utskrivna skickades de till deltagarna för en genomläsning. Detta för att deltagarna skulle kunna ge sitt godkännande så att de skulle känna sig delaktiga. Deltagarna hade nu möjlighet att säga till om det var något vi missuppfattat eller något de ville lägga till eller förtydliga.

Frågan om konfidentialitet var något som uppkom under vägen. Flera av informanterna ville stå med sitt eget namn och efternamn. Men inom svensk forskning finns krav på konfidentialitet.⁹³ Vi valde därför att fingera namn och bibliotek för att skydda informanterna och deras integritet. Vi har avidentifierat alla namn och orter samt bibliotek för att skydda eventuellt känslig information. Risker är annars att deltagarna efteråt kanske inte känner igen sig i bilden av sig själva eller ångrar uttalanden som de gjort när de väl ser sina uttalanden i tryckt form.

Alla namn på bibliotekarier och bibliotek är således fingerade. Informanterna har fått namn efter alfabetets begynnelsebokstäver. Informanterna i vår undersökning har fått namnen: Anna, Berit, Carin, Doris, Emma, Fanny och Gustav. Biblioteken har fått heta: bibliotek A, bibliotek B, bibliotek C och bibliotek D (några av informanterna arbetar på samma bibliotek).

Angående nyttjandekravet så har den insamlade datan tagits om hand och sparas i författarnas ägo. Därmed finns ingen avsikt att använda informationen i annat syfte än till föreliggande undersökning.

4.7 Analys av material

Vi kommer att ha vår teori i åtanke och leta efter mönster i våra intervjuutsagor. ”Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun har sagts vara att beskriva och tolka de teman som förekommer i intervjupersonens livsvärld.”⁹⁴

Steinar Kvale presenterar i *Den kvalitativa forskningsintervjun* en rad analysmetoder som forskaren kan använda sig av för att bearbeta sina intervjuutskriften. Vi har i denna uppsats valt att använda oss av s.k. meningskoncentrering för att analysera vårt material. Meningskoncentrering är ett analysverktyg som fungerar så att man plockar ut det mest centrala i intervjutexterna och koncentrerar vad intervjupersonen säger om ett visst tema till en kärnfull innebörd. Steinar Kvale presenterar fem steg för att utföra meningskoncentrering på sitt material. Vi kommer att utgå från följande fem steg när vi gör vi analys:

1. Läs igenom intervjuutskriften för att få en helhetsbild.
2. Utifrån vad informanten uttrycker skapa meningsenheter (stycken som behandlar samma ämne).

⁹³ Bryman (2002), s. 440.

⁹⁴ Kvale (1997), s. 170.

3. Formulera temat för den fastställda meningsenheten (utifrån informantens synvinkel).
4. Ställa frågor till meningsenheten utifrån undersökningens syfte.
5. Knyta samman intervjuens centrala teman i en deskriptiv utsaga.⁹⁵

Utifrån Kvales meningskoncentrerings så delade vi in intervjun i stycken som behandlade ett visst ämne. Dessa ämneskategorier placerade vi i vänsterkanten på utskriftspappret och på vår högra sida hade vi sedan plats att föra anteckningar. Sedan formulerade vi med egna ord det mest centrala i en kärnmening. Vi hade sedan möjlighet att gå igenom intervjuerna ytterligare en eller flera gånger för att föra anteckningar och göra kommentarer, reflektioner, associationer och frågor till det sagda utifrån vårt syfte och våra teman.

Vi utgick från temana, pedagog, litteraturkännare och marknadsförare. Dessa teman ligger till grund för nästkommande kapitel där vi utgått från Jofrid Karner Smidts tankegångar om att bibliotekarien kunde ha olika roller inom yrkesrollen. Med dessa roller som arbetsverktyg när vi skulle analysera vårt material kom vi sedan även att väva in Aidan Chambers beskrivningar av läsandets cirkel och samtalsledarens funktion i läsprocessen vilket blir mest tydligt inom den pedagogiska rollen. Jennie Hartley som undersökt läsecirklar i Storbritannien och Catherine Sheldrick Ross som skrivit om läsningens sociala betydelse har vi använt oss av för att fördjupa vår undersökning ytterligare.

⁹⁵ Kvale (1997), s. 177.

5. Resultat och analys

Nedan presenteras uppsatsens resultatkapitel som består av tre delar, nämligen bibliotekarien som pedagog, bibliotekarien som marknadsförare och bibliotekarien som litteraturkännare som bygger på våra frågeställningar.

I *Resultat och analys* presenterar vi en sammanställning av vår empiri som består av de intervjuer vi genomfört. Som analysverktyg använder vi oss av de teoretiska utgångspunkter som vi har för uppsatsen nämligen Jofrid Karner Smidts litterära roller samt teorier om efterfråganstyrd kontra aktivt förmedlande litteraturförmedling. Aidan Chambers teorier om samtalsledarens roll samt Catherine Sheldrick Ross och Jenny Hartleys teorier om läsecirkelns sociala funktion vävs också in.

I nästkommande kapitel *Diskussion och slutsatser* presenteras de slutsatser som vi kan dra utifrån detta kapitel. Inledningsvis i *Resultat och analys* ser vi närmare på rollen som pedagog och om bibliotekarierna använder sig av pedagogiska verktyg och hjälpmedel i sitt arbete med läsecirkeln. Vi undersöker om läsecirkelarna har ett uttalat fokus och målgrupp enligt bibliotekarierna. Detta säger något om bibliotekariens grundtanke kring pedagogik i läsecirkeln. Även tankar om krav och prestation tas upp. Valet av bok att läsa i cirklarna kan se ut på olika sätt och vi visar här på taktiker som speglar skilda pedagogiska ingångar, ett demokratiskt tänkande där deltagarna väljer tillsammans eller ett val där bibliotekarien står för bokval och kompetens. Samtalsledarens funktion och läsecirkelns lärandeaspekt presenteras också.

Nästa delkapitel berör rollen som marknadsförare. Här ser vi närmare på hur biblioteken och bibliotekarien går till väga för att marknadsföra läsecirkelarna gentemot allmänheten. Genom läsecirkelarna kan biblioteket också marknadsföra andra delar av sin verksamhet till deltagarna i läsecirkeln. Vi undersöker också hur bibliotekarierna marknadsför sin kompetens och även hur de visar den gentemot ledning och kollegor. Den sista delen av detta kapitel handlar om bibliotekarien som litteraturkännare. Här belyser vi frågan om bibliotekarien vågar öppna upp för ny litteratur eller om de låter deltagarna välja litteratur. Vi ser närmare på vad bibliotekarien fått för fortbildning inom området och om läsecirkeln i sig kan ses som en form av fortbildning.

Först följer en kort beskrivning av de läsecirkel och bibliotekarier vi varit i kontakt med i denna undersökning. Varje del i resultatkapitlet avslutas med en kort sammanfattning.

5.1 Presentation av läsecirkel och bibliotekarier

Vi har intervjuat sju bibliotekarier. Det blir sex läsecirkel som tas upp i vårt material eftersom en av informanterna inte längre håller i någon cirkel. Informanten har dock varit med om att starta två av dem. Cirklarna finns på respektive fyra orter som ligger utspridda i mellersta och södra Sverige.

Varje cirkel består av mellan 7-12 gruppmedlemmar. Cirklarna är inte riktade gentemot någon specifik målgrupp. Åldrarna varierar bland deltagarna. Dock ligger tyngdpunkten på medelålder och uppåt. Cirklarna träffas i genomsnitt en gång i månaden och har till varje gång läst en text som de sedan diskuterar. Mötena, som alltid är på biblioteket, ligger på en och en halv upp till två timmar. Litteraturen består främst av skönlitterär prosa men biografier är också ett populärt inslag.

Hur det bestäms vilka romaner som ska läsas skiftar från grupp till grupp. En grupp bestämmer till exempel för hela terminen medan en bestämmer för varje gång. Det är vanligt att det är gruppen som tillsammans bestämmer vilka böcker som ska behandlas, men det händer också att bibliotekarien bestämmer.

Nedan följer en kort beskrivning av uppsatsens informanter:

Anna är bibliotekarie vid bibliotek A. Hon har tagit över en läsecirkel från sin kollega Berit. Anna är nu inne på sin andra termin med läsecirkeln. Hennes läsecirkel är blandad i ålder och kön.

Berit har hållit i flera läsecirklar. Både på eget bevåg och tillsammans med studieförbund. För tillfället håller hon inte i någon läsecirkel. Hon har lämnat över till kollega Anna. Berit arbetar på bibliotek A tillsammans med Anna.

Carin arbetar på samma bibliotek som Anna och Berit. Carin har en läsecirkel på bibliotek A som har en något högre medelålder än den i Annas cirkel, därför benämns den ibland som pensionärs-cirkeln.

Doris arbetar på bibliotek B. Hon har haft läsecirkel på biblioteket i två terminer. Läsecirkeln är blandad gällande ålder, kön och härkomst.

Emma arbetar på filialbiblioteket i kommun C. Hon har i flera år haft läsecirkel på filialbiblioteket och deltagarna känner henne väl. Deltagarna är i genomsnitt något äldre i hennes läsecirkel.

Fanny arbetar på bibliotek C. Fanny är också bibliotekschef på bibliotek C. Fannys läsecirkel är blandad i ålder, kön och härkomst. Läsecirkeln är inne på sitt andra år.

Gustav arbetar vid bibliotek D. Har ganska nyligen startat upp läsecirkel på sitt bibliotek och är nu inne på sin andra termin.

5.2 Bibliotekarien som pedagog

Vi kommer i det här kapitlet att fokusera på bibliotekarien som pedagog. Vi undersöker om bibliotekarien som håller i cirkeln använder sig medvetet eller omedvetet av pedagogiska verktyg i sitt arbete med cirkeln. Nedan presenteras resultatet av detta.

5.2.1 Läsecirkelns fokus

Samtliga av informanterna leder läsecirklar som främst är fokuserade på läsandet och texten. En del av dem jämför med det vanligare fenomenet privata läsecirklar där medlemmarna inte alltid enbart lägger tid på läsupplevelser utan även ägnar sig åt annat som att laga mat eller fika. Risken blir att boken kommer i skymundan, och informanterna betonar att det inte händer i deras cirklar. Mötet är på en plats där man omges av böcker, det vill säga på biblioteket.

Med privata läsecirklar kan det vara vanligt att medlemmarna känner varandra sedan innan, vilket inte enbart är fallet med dessa cirklar. Informant Berit på bibliotek A som hållit i många läsecirklar men nu har lämnat över till sin kollega Anna, säger att när hon höll i cirklar så fick ingen presentera sig mer än med sitt förnamn. Hon menar att det kan existera en hämmande effekt om det blir känt vem man är eller vad man arbetar med. I cirkeln ska alla kunna känna att de vågar diskutera boken utan prestationskrav. Om det skulle vara någon som till exempel har ett väldigt akademiskt yrke finns risken att andra människor inte tror att det de säger är lika viktigt. Men det är människor som träffas för ett speciellt syfte där det enda uppenbara gemensamma draget är att diskutera läsoplevelser.

5.2.2 Läsecirkelns målgrupp

Genom att folkbibliotekets policy står för att alla ska få komma, så menar bibliotekarierna att så också är fallet med läsecirkelarna. De är inte inriktade på någon speciell målgrupp. Karner Smidt menar att bibliotekarien som pedagog ska vara medveten om vilken målgrupp hon eller han riktar sig till, men i dessa läsecirklar kanske det inte alltid är genomförbart. De får snarare se på gruppen och hur de fungerar tillsammans med sina olika åldrar och erfarenheter. Även om en del talar om att de gärna skulle vilja ha en läsecirkel för tonåringar, så betonar de att åldersbredd är bra. Samtidigt verkar det ändå vara vanligast med medlemmar i medelåldern och uppåt. Anna leder dock en cirkel där åldern på medlemmarna varierar relativt stort. Hon tror att det blir mer livliga diskussioner när livserfarenhet och bakgrund skiljer sig.

Trots det är inte ålder något som informanterna talar mycket om. Snarare olikheten medlemmarna emellan, som inte beror enbart på olika födelseår. Det blir ett mer intressant forum när det är många som tycker olika. Berit säger att: ”Ja och det är en bra bok, det finns mycket att prata om i den. Sen är det så roligt för då kommer säkert någon att säga att jag tycker inte om den alls, då blir ju många jätteupprörda. Det är roligt.” Gustav på bibliotek D säger också:

[O]lika kommer med olika infallsvinklar, eller... ja, ”det här är en blivande nobelpristagare”, ”nej, det här är ingen nobelpristagare”, nämen, vad är en nobelpristagare? Den här har fått nobelpriset, skulle han få det egentligen? Är det så bra? Nämen, ja... det är lite roligt. Sitta och bolla.

Jennie Hartley kommer i sin undersökning om läsecirklar i Storbritannien fram till att fenomenet med läsecirklar är väl utbrett. Hon finner en spridning i ålder och kön. Dock finner Hartley att det är det främst kvinnor som går i cirkel. 69% av cirklarna i Hartleys studie var med endast kvinnliga deltagare. Jennie Hartley har då undersökt både privata cirklar i hemmet samt cirklar i biblioteksregi.⁹⁶

Vi finner att våra informanter ger ett liknande svar. Det verkar främst vara kvinnor som går i cirkel på de undersökta biblioteken. Sådär uttrycker sig Doris kring att det är främst kvinnor i cirklarna:

”Jag tror att man har mer utbyte av att man är olika. Och sen är det nog rättså representativt jag menar det är kvinnor som läser skönlitteratur och det är mest kvinnor som är våra låntagare utav skönlitteratur så det får man ju räkna med. Det tror jag.”

⁹⁶ Hartley (2002), s. 5-29.

5.2.3 Läsecirkelns kravlöshet

Ytterligare ett tecken på att informanterna vill visa på att cirklarna är öppna och avslappnade är att några gärna jämför sina cirklar med studiecirklar eller kurser på universitetet där det tydliga syftet är att verkligen lära sig något. På läsecirklarna rör det sig bara om att ha läst boken och våga tycka något. ”[J]ag har försökt lansera tanken att man avdramatiserar det här med litteraturen att man pratar om det som om man sett en film.” Orsaken till att människor eventuellt tycker det är svårt med att diskutera litteratur kan vara tron att det är något avancerat och där man måste komma fram till någon slutsats. Men Berit menar att det inte alls behöver vara så, och att det ska göras för att det är intressant och roligt. ”[J]ag har haft en tanke att lustprincipen har fått styra.” Andra går i samma tankar. Gustav talar om att det är lite anspråkslöst utan stora planer, ”Utan det är liksom lustläsningen då på något sätt.” Carin som arbetar på samma bibliotek som Berit gör även en jämförelse med studieinriktade cirklar då hon menar att de inte får några läxor. Det ska vara kravlöst.

Samtidigt ställer sig informanterna tvärt emot varandra gällande kravlösheten. Alla verkar mena att det ska vara någonting roligt. Gustav säger till exempel att om man inte tycker om det så kan man sluta. En del menar att det går att komma även om boken inte har blivit läst, medan andra menar att då behöver man inte komma. Emma säger: ”[O]ch man ska vara intresserad och man måste läsa böckerna. Man kan inte komma och sitta och inte vara med.” Doris på bibliotek B, har upplevt att en medlem slutade på grund av att hon inte hade hunnit läsa böckerna. Hon kände att det var lite pinsamt, samtidigt som Doris menar att hon som samordnare ändå försökte säga att det inte gjorde något om det inte funnits tid att läsa. Läsecirkeln ska vara avslappnad och får inte bli ännu ett krav i vardagen. Men de flesta informanterna verkar ändå inte uppleva detta som något större problem.

I Jennie Hartleys studie av läsecirklar i Storbritannien visar på att det finns en stor mångfald gällande läsecirkelns form och innehåll. Många läser i cirkel i koppling till arbetet och läser då litteratur som har direkt anknytning till yrket. Andra läsecirklar i Hartleys undersökning visar på vikten av att läsa skönlitteratur på sin fritid och få ut en mer lustfylld läsning.⁹⁷ Flera av våra informanter poängterar vikten av att lustprincipen skall få styra när det gäller att gå i cirkel.

5.2.4 Val av bok

Något som engagerar i alla cirklarna är själva valet av böckerna. Här skiljer sig de olika informanterna åt huruvida böckerna bestäms gemensamt i gruppen eller om det är bibliotekarien som gör det. Det verkar också bero lite på vilken roll som bibliotekarien ser att han eller hon har i gruppen, om det är som en gruppmedlem eller om det mer är en roll som samordnare.

Aidan Chambers ser valet av bok som en viktig aktiv process där alla i gruppen skall vara delaktiga. Det kan bli en viktig del i läsprocessen anser Chambers. Aidan Chambers talar om att det är läraren /samtalsledarens roll att få deltagaren att våga testa nya genrer. Chambers som arbetar med läsning i barngrupper talar här om att inspirera barn till våga gå från Enid Blyton och upptäcka annan ungdomslitteratur. Samtalsledaren bör inspirera läsaren till att bredda sin läsning och därmed våga

⁹⁷ Hartley (2002), s.5-29

”utforska det okända”⁹⁸. Flera av våra informanter är inne på samma linje att själva väljandet fyller en viktig pedagogisk funktion. Litteratordiskussionerna sätts igång genom att diskutera valet av bok.

De flesta säger att det är gruppen som tillsammans bestämmer böcker. Carin och Berit brukar oftast inte styra någonting alls. Carin säger att hon i huvudsak styr det rent praktiska, huruvida böckerna går att få tag på eller inte. Båda menar att valet av bok är en viktig process, och Carin ser det som ett sätt att komma igång. Det första de gör vid varje möte är att välja bok för nästnäst kommande gång. ”Och så blir det en diskussion som också är lite rolig. Och som är lite uppvärm, det är en uppvärmning inför själva boken... för det är lite lättare att prata om detta.”

I Emmas grupp är de flexibla och har inget bestämt schema för terminen. De bestämmer böckerna tillsammans, men Emma försöker ändå styra in på böcker som hon tror att de i gruppen kanske inte skulle ha hittat annars. ”Ibland går jag bara och tar någon bok och säger, varför lånar de aldrig den boken? Och så läser jag den. Det är en jättebra bok.” Jofrid Karner Smidt menar att pedagogen ska försöka få låntagaren att utforska det okända. Det kan i cirkeln vara att få medlemmarna att läsa böcker som de kanske annars inte skulle hitta.

Diskussionen stimuleras på olika sätt beroende på typen av litteratur. Samtliga läsecirklar fokuserar på skönlitterär prosa. Det är romaner som gäller och någon nämner även noveller. De flesta informanterna nämner också att biografier ibland kan komma upp. Dock verkar ingen av läsecinklarna läsa poesi eller facklitteratur. Fanny menar att facklitteratur kan vara svårare att diskutera, men hon påpekar samtidigt att många av romanerna idag kan vara av biografisk karaktär. Därmed gränsar de lite till facklitteratur. Doris läsecirkel har planer på att läsa poesi. ”Det är nog svårare kan jag tänka mig att läsa poesi eftersom man kan tolka på så många olika sätt men samtidigt kan ju det vara stimulerande.” Carin talar om att hon skulle kunna tänka sig att låta hennes pensionärsgrupp läsa någon ungdomsbok. Med tanke på generationskillnaden så är det en intressant tanke att låta medlemmarna tränga in i en kultur som speglar hur det är att vara ung idag.

En annan aspekt är frågan om alla läser samma bok eller om det är olika böcker. Vanligast förekommande bland de berörda läsecinklarna är att samma bok läses i den utsträckning som går. Blir det olika titlar så är det främst av praktiska skäl, det vill säga att tillräckligt många exemplar inte går att få tag på. Gustav menar att poängen med en läsecirkel är att alla just läser samma bok och ställer det mot en cirkel han själv varit medlem i tidigare där det bara var parvis som man läste samma. ”[D]en var mer... vad ska man kalla sådant egentligen, den är inte en läsecirkel utan bokpresentationscirkel.” Gustav pedagogiska tanke är således att gruppmedlemmarna får ut mer av att läsa en bok tillsammans, att kunna diskutera läsoplevelser utifrån samma berättelse.

Fanny har ett helt annat upplägg. Hon låter sin läsecirkel styras av teman där medlemmarna läser olika böcker från det aktuella temat. ”[D]e blir ju väldigt breddade i sin litteraturkännedom på det här sättet.” När de till exempel har läst olika böcker av samma författare så är det intressant att försöka se en röd tråd i författarskapet. Hon menar också att man kan diskutera aspekter som hur en författare uttrycker sig språkligt. Vidare kan man titta på hans eller hennes sätt att bearbeta olika teman och hur uttrycken återkommer i fler än en roman. Enligt Fanny är risken med detta upplägg, precis som Gustav uttryckte sig, att det kan tendera att bli lite mycket refererande då inte alla har

⁹⁸ Chambers (1994), s. 9f.

läst samma bok. Men hon fortsätter att poängtera att det kan bli fascinerande diskussioner.

5.2.5 Utnyttjande av olika medier

Pedagogen måste enligt Jofrid Karner Smidt utnyttja olika medel för att nå fram med sitt budskap och öka läslusten. Rent praktiskt kan det vara att locka folk till läsning genom att utnyttja andra medier än bara boken. Ett exempel är ljudboken. ”Noen mennesker er utpreget auditive, og tar inn de viktigste inntrykkene gjennom ørene.”⁹⁹ Emma säger att hennes cirkel även använder sig av ljudbok då det inte finns tillräckligt med exemplar av romanen i tryckt form. Hon menar att det är ett helt annat sätt att ta till sig en bok, vilket kanske kan ge andra upplevelser. Fanny har använt sig av video när de läste romanen *Timmarna* av Michael Cunningham (2000), som även gjorts till film. Hon ville då att de skulle jämföra de två olika medierna och se hur filmen motsvarade förväntningarna från boken.

5.2.6 Bibliotekarien som samtalsledare

Bibliotekarierna talar om att gruppmedlemmarna kan lära sig av varandra genom att alla kommer med sin åsikt. Det skulle bli tråkigt om alla tyckte lika. Men då måste det skapas en trygg grund för att alla verkligen ska våga uttrycka sina åsikter. Här kommer bibliotekariens roll in, och flera informanter menar att deras uppgift är att vara en slags samtalsledare, en som ser till att alla ska få säga sitt.

Aidan Chambers menar att för boksamtalet skall löpa så smärtfritt som möjligt är det viktigt att det finns ett bra läs- och samtalsklimat från början i gruppen. Sedan, menar Chambers, kan var och en i gruppen ställa frågor utifrån vad den undrar i texten.¹⁰⁰ De flesta av våra informanter som ledde läsecirklar använde ett liknande sätt. Anna menar att hon visserligen har läst böckerna, men att hon inte försöker att vara med i diskussionen själv utan mer se till de andra får prata. Hon menar att hon vill skapa ett bra diskussionsklimat. När frågan om antalet medlemmar kommit upp så säger alla att åtta stycken är det ideala numret. Med åtta deltagare får alla chansen att komma till tals. De försöker således sträva efter att grupperna inte blir för stora.

Margareta Ullström poängterar vikten av att få alla i gruppen delaktiga i samtalet. Hon har i sitt arbete med läs- och gruppövningar med främst barn och ungdomar erfarenhet av att vissa deltagare tar mer talutrymme än andra. I sådana fall kan det för samtalsledaren vara befogat att bryta in med exempelvis en fråga som vänder sig till hela gruppen och därmed släpper in andra i samtalet. Ullström menar att samtalsledarens roll därmed är att få samtalet att flyta. Hon behöver ej vara auktoritär i sin roll utan mer som en aktiv lyssnare menar Ullström.¹⁰¹ Detta är något vi känner igen från våra informanternas inställningar till gruppdynamik. Flera informanter påtalade vikten av att få samtalet att flyta på bra. De hade olika knep för att stimulera och sätta igång samtalet. Men problemet för bibliotekarien är inte bara att se till att någon inte pratar för mycket utan det kan också vara tvärtom. Då måste det hittas sätt att sparka igång diskussionen. Berit säger att: ”På min tid... tittade jag på recensioner som sa olika saker. För att sätta igång debatten. Ibland en väldigt negativ för att reta upp med flit...

⁹⁹ Karner Smidt (1994), s. 10.

¹⁰⁰ Chambers (1994), s. 12.

¹⁰¹ Ullström (2005), s. 160f

så får folk reagera på det om det går trögt.” Carin talar också om att hon använder sig av recensioner vilka kan ge uttryck av väldigt olika åsikter av en bok. Jofrid Karner Karner Smidt säger att pedagogen måste utnyttja många medel för att nå fram med sitt budskap. Röra upp känslor är också ett sätt att motivera, till exempel genom att försöka motbevisa en recensent. Vidare kan problemet vara att medlemmarna kanske visst har något att säga, men att de behöver tid till att reflektera. Doris menar att det är viktigt att lyssna på gruppen. ”Det är så lätt att man inte låter det va den tystnaden utan man kastar ut någonting själv då, men det är alltid väldigt bra att vänta, det kommer. Vi är lite rädda för det här att vara tyst.”

5.2.7 Läsning som lärande

Informanterna verkar se lärande på fler sätt än att uttrycka åsikter om skönlitteraturen. Emma talar till exempel om hur en av medlemmarna helst läser historisk facklitteratur istället för skönlitteratur. Och trots att han egentligen inte läser det som de andra gör, så låter de honom vara med. Om gruppen till exempel läser en spansk författare så kan han läsa om spansk historia och berätta för de andra. Han får ut något annat av cirkeln. Emma menar att man aldrig ska tro att man vet allting, och att han tillför deras grupp väldigt mycket. Fanny har en i sin grupp med ett annat modersmål än svenska. Hon läser dock böckerna på svenska, vilket kan ge henne ett annorlunda synsätt på boken eftersom hon läser den från ett andraspråk. ”[D]et är väldigt intressant att höra hur hon upplever språket och vad hon anser svårt att ta till sig som utlänning och så.” Anna talar om en Dickensexpert i sin grupp, och Gustav har en som specialiserar sig på Strindberg.

Det går att se en lärandeaspekt från människorna som läser dem, men även från böckerna. Utifrån romanerna kan man diskutera samtida och dagsaktuella ämnen och filosofiska frågor. Fannys grupp valde en gång att läsa två böcker varav en skildrade livet runt en palestinsk självmordsbombare och en som handlade om en judisk man och hans levnadshistoria. De försökte utifrån romanerna se Mellanösternkonflikten från de olika synvinklarna. De har även genom sin läsning kommit in på ämnen som erotik och homosexualitet. Berit menar att det finns en orsak till att samma medlemmar stannar kvar i en läsecirkel år ut och år in, och att det inte bara är själva läsningen som lockar. Hon jämför cirkeln med ett filosoficafé men att det inte är så uppenbart att det är det. Det går att genom böckerna prata om större ämnen. ”Ja, samtal livet. Men inte för nära men ändå väldigt... inte för privat och man behöver inte lämna ut sig. Och ändå får man någon slags bearbetning.” Hon fortsätter dock med att säga att hon inte tror att alla skulle hålla med om detta.

5.2.8 Läsecirkelns övergripande mål

Carin säger att läsecirkeln är ett sätt att integrera låntagarna med sitt bibliotek. Det är mycket som går att göra på biblioteket genom de olika medier som finns att tillgå, men Carin menar att genom läsecirkeln går det att få låntagaren att verkligen känna sig som en del av biblioteket, en del av kärnverksamheten. ”Att integrera människor mer och mer i sitt bibliotek så att man känner att, jomen här kan jag vara lite hemma.” Jofrid Karner Smidt menar att bibliotekarien som pedagog bör skapa trygghet för låntagarna. Jämförelsen med en hemmamiljö kan vara ett sätt att göra det.

5.2.9 Sammanfattning

Informanterna leder läsecirklar som äger rum på biblioteket. Deras läsecirklar fokuserar på litteraturen och läsandet. Informanterna verkar vilja ta bort känslan av krav över litteraturen. En informants exempel var att anonymisera deltagarnas bakgrund genom att enbart nämna förnamn så att gruppmedlemmarna möts i det gemensamma läsandet utan upplevda roller som en person kan få genom till exempel sitt yrke. Något gemensamt som informanterna tog upp var lusten att läsa och diskutera med andra. Det behöver ej vara något kravfyllt. Det går att tänka sig som om man pratar med sina vänner om en film som just har blivit sedd.

När det gällde valet av litteratur kom det fram olika varianter där bland annat bibliotekarien hade den praktiska rollen att kunna se om böckerna kunde skaffas fram, men även där hon kunde försöka hitta litteratur som annars kanske vore svårupptäckt. Ett annat exempel var att kunna se till gruppmedlemmarnas olika intressen och ge dem möjligheter att dela med sig av sina kunskaper till andra, om t.ex. Strindberg.

Ljudböcker och film var medier som en del kombinerade litteratur i pappersform med. Det kunde vara av praktiska skäl för att tillräckligt många böcker inte kunde fås tag på, men också som ett pedagogiskt medel som gav möjligheten att se berättelserna på olika sätt.

De flesta av informanterna föredrog att gruppmedlemmarna läste samma titlar, men alternativet olika titlar av samma författare kunde enligt en informant leda till tematiska diskussioner.

En del tyckte att det gick bra att delta även om boken inte blivit läst, men den motsatta åsikten kom också fram. Det får inte upplevas som ännu ett krav i vardagen, samtidigt som läsecirkeln är en lärande möjlighet och man deltar för att det är roligt att läsa och diskutera, vilket kräver lite förberedelse.

Olika exempel på bibliotekariens roll som samtalsledare var att skapa en trygg miljö att våga tala i och att kunna sätta igång en trög diskussion. En del använde sig till exempel av recensioner för att starta. De kunde belysa saker som kanske inte alla i gruppen höll med om.

Alla informanter tyckte att det var roligare om medlemmarna har olika åsikter som de vågar lufta.

Informanterna tar upp aspekter där de vill använda sig av läsecirkeln som ett medel till att på ett kravlöst sätt öka kunskapen om litteratur men även att marknadsföra biblioteket som rum med dess möjligheter.

5.3 Bibliotekarien som marknadsförare

Vi kommer i detta kapitel att se närmare på hur bibliotekarierna marknadsför läsecirkelverksamheten och vad är det man lyfter fram i samband med detta. Vi ser närmare på frågor som; Hur marknadsför bibliotekarien sin kompetens? Hur marknadsför man verksamheten gentemot kollegor och ledning? Vem vänder sig läsecirkeln till, finns där ett målgruppstänkande?

Karner Smidt talar om att det är av vikt att man har ett helhetstänkande kring den litteraturförmedlande uppgiften och det man vill förmedla. Således blir det viktigt att vara klar med hur man ser på den verksamhet som här åsyftas. Karner Smidt poängterar vikten av att synliggöra biblioteket och den kompetens som finns där. Bibliotekarien bör fråga sig hur man gör det och vad biblioteket egentligen erbjuder när de har läsecirklar. Även vilken känsla de vill frambringa kring verksamheten.

5.3.1 Marknadsföring av läsecirkelverksamheten

Hur marknadsför bibliotekarien verksamheten var en av våra grundläggande frågor. Alla informanter ansåg att det var viktigt att marknadsföra läsecirkelverksamheten. Alla hade vid uppstarten av verksamheten marknadsfört den på diverse sätt. Bibliotekets webbsida, lokalpress, affischer och lappar på anslagstavlor är vanliga tillvägagångssätt. Berit har även varit med i radio två gånger och talat om de läsecirklar som hon har varit involverad i.

I övrigt verkar bibliotekarierna förlita sig mycket på mun- till- mun metoden. Det är flera som nämner detta sätt att sprida informationen. Ibland kan de själva fråga någon låntagare som de vet är litteraturintresserad om de vill medverka i läsecirkeln. Möjligen kan denna form av marknadsföring vara ett sätt som de använder sig av för att det ger en visshet i vem deltagaren är. Flera av informanterna nämner också att informationen om läsecirkelarna sprids mellan biblioteken. Bibliotekarierna kan slussa vidare till bibliotek som erbjuder läsecirklar om låntagarna efterfrågar och har ett intresse.

På flera håll är cirklarna vid det här laget redan fulla, därför uttrycks ibland en vilja att ligga lite lågt för tillfället, eftersom resurser till att starta ytterligare en cirkel inte finns. Det finns också tankar om att starta upp en eller flera cirklar till. Gustav, Emma, Doris och Carin ger alla uttryck för en sådan önskan. Men allt som oftast bli detta en resursfråga där personal och tid måste vägas in. Fanny tar upp aspekten att det är viktigt med marknadsföring även i de fall där man inte har intentionen att starta upp nya cirklar. Fanny säger att: ”Men däremot vill jag ha ut det på hemsidan bara för att visa att vi gör det för det är ju kanske intressant att veta att det finns.” Detta går i linje med Karner Smidts tankar om att det är viktigt att synliggöra bibliotekets verksamhet, mer ur vinkeln att visa på vad biblioteket har att erbjuda.

Enligt Catherine Ross blir det allt vanligare med läsecirklar som lägger ut information om sina läsecirklar och boklistor om vad de läst på Internet. Dokumentationen av läsecirklar och dess innehåll verkar ha varit något som pågått i det tysta. Det har nu skett en ökning (i och med att fler använder Internet) vad gäller att lägga ut information på Internet¹⁰². De flesta av våra informanter använde bibliotekets hemsida för att informera om sina läsecirklar. På Bibliotek A där Berit och Carin arbetar lades boklistor med de verk som deltagarna läst i läsecirkelarna ut på hemsidan. Berit och Carin talar om vikten av att gå ut med tydligare information om läsecirkelarna. De talar då främst om informationen på hemsidan där läsecirkelarna redan idag finns utannonserat. Men de vill att informationen ska bli ännu tydligare och hamna mer på hemsidans första sida.

¹⁰² Ross (2006), s. 223.

5.3.2 Marknadsföring av bibliotekets verksamhet och bestånd genom läsecirkelverksamheten

Genom läsecirkelarna kan bibliotekarierna ta del av och marknadsföra andra delar av bibliotekets verksamheter. De kan exempelvis låna in böcker från biblioteksfilialer eller informera om program och liknande som kommer att hållas på biblioteket.

Införskaffandet av böcker till läsecirkeln görs på lite olika sätt. Gustav låter deltagarna ta eget ansvar i frågan (men kan hjälpa till vid behov). På vissa bibliotek, som på bibliotek B och bibliotek A, kan man köpa in extra pocketböcker om det behövs. Men de allra flesta av bibliotekarierna verkar se detta som ett utmärkt tillfälle att låna in från kommunens övriga bibliotek så att beståndet i kommunen utnyttjas maximalt. Fanny och Emma som arbetar i en och samma kommun gör på detta sätt. Fanny säger:

Nej, jag köper aldrig in i stort sätt. Utan jag försöker... nu har jag vart väldigt upptagen så nu har jag inte haft den framförhållningen men jag försöker tänka till vilken dag det är så att jag hinner få in från filialer, reservera in dem, så att det är filialerna och huvudbiblioteket då och ibland kan jag låna in nåt från vårt gymnasiebibliotek också. Jag har inte riktigt satsat på att köpa till böcker. Det är ju bra vi är ju fyra filialer, även Emma lånar ju in till sina. Det är ju ett jättebra sätt att utnyttja sitt bestånd.

Att använda sig av sitt eget bestånd blir i förlängningen en god typ av marknadsföring av bibliotekets resurser. Emma säger att hon genom cirkeln försöker få ut böcker som inte lånas särskilt ofta. Hon påpekar också att det i tider då utlånen minskar kan vara ett ytterliggare plus med den strategin.

Fanny talar vidare om verksamheten som en tjänst eller service som biblioteket kan erbjuda. Det tas ut en medlemsavgift på 100:- eftersom hon menar att här ges service i form av reservering av böcker, inläsning och förberedelse för Fanny. Detta kan tolkas som en relation mellan säljare och kund.

Läsecirkelverksamheten kan också bli ett tillfälle att upptäcka ny media. Fanny och Emma talar om ljudboken och ser läsecirkeln som ett ypperligt tillfälle för deltagarna i cirkeln att upptäcka och använda detta nya media.

Biblioteket får alltså ut sina böcker och ljudböcker genom utlån i cirkeln men genom cirkeln kan även annan verksamhet marknadsföras, som olika evenemang av olika slag. Fanny brukar alltid meddela deltagarna när det är någon författarafton på gång på biblioteket. Ett tag fanns ett sådant upplägg att de alltid försökte läsa en bok av den författaren som var inbjuden till biblioteket. Även Berit har haft ett liknande upplägg på sina cirklar en gång i tiden. Här kan man se ett helhetstänkande kring verksamheten, både pedagogiskt och marknadsföringsmässigt. Cirkelmötet och författaraftonen blir för deltagarna korsbefruktade, de erbjuds en ytterliggare dimension då läsningen, diskussionen och författarbesöket får en koppling. Även författarbesöket blir uppmärksammat.

Carin talar om en vilja att få låntagaren att känna sig hemma på biblioteket. Enligt Jofrid Karner Smidts pedagogroll kan detta ses som ett sätt att skapa trygghet för användaren, men det kan ytterligare spela in vid läsecirkelns marknadsföring av biblioteket. Med läsecirkelverksamheten menar hon att låntagaren gammal som ung får chansen att nå lite längre in i bibliotekets verksamhet och komma närmare dess kärna. När Carin jämför med privata cirklar och läsecirklar på biblioteket så säger hon:

Och det är ju också ett sätt att föra ut biblioteket till flera, att just starta läsecirkel och ha den i biblioteket. Att integrera människor mer och mer i sitt bibliotek så att man känner

att, jomen här kan jag vara lite hemma. Och att man gärna vill att fler, yngre och äldre, ska kunna tycka att, jamen till biblioteket kan vi gå. Det finns ju så mycket du kan, du kan gå till ett bibliotek som är öppet åtta till åtta. Du kan läsa tidningar, tidskrifter. Du kan sitta vid Internet, du kan låna böcker, du kan... söka olika former för information. Men just läsecirkel är ett lite närmare sätt. Ett sätt att komma nästan lite längre in i biblioteksverksamheten och känna att man är del av vår kärnverksamhet.

Även Anna ser på läsecirkelarna som ett sätt att inte bara nå nya böcker, medier eller evenemang utan även att locka människor till biblioteksmiljön. Det stämmer väl överens med Carin tankegångar om att få låntagaren att känna sig hemma på biblioteket genom cirkeln. Det blir naturligt att ta sig till biblioteket och när man väl är där så tar de sig ett varv på biblioteket också och plockar på sig lite böcker, vilket blir en ytterliggare en aspekt av marknadsföringen.

Genom läsecirkeln kan låntagaren komma till biblioteket och även finna annat än själva läsecirkeln. De slussas in i biblioteksmiljön och blir mer hemtama där. De kan exempelvis nå andra medier och annan verksamhet. Det blir ringar på vattnet. De frambringar härmed en trygg och hemtam känsla för låntagaren /deltagaren på biblioteket.

5.3.3 Marknadsföring av kompetens

Huruvida det är viktigt att det är en bibliotekarie som håller i läsecirkeln är en fråga där åsikterna går isär. De flesta menar dock att det inte alls behöver vara en bibliotekarie som håller i det. Återkommande i intervjuerna är att de anser att det är angeläget att det är en beläst person som håller i cirkeln. Flera påpekar också att det fungerar bra praktiskt med en bibliotekarie eftersom det då är lätt att boka lokal och reservera böcker och så vidare. Jofrid Karner Smidts undersökning visar att bibliotekarien som grupp i överlag verkar vara mer beläst än genomsnittet. Både Fanny och Berit som har rikligt med erfarenhet av läsecirkel anser att det är viktigt att man synliggör sin kompetens. Doris menar att bibliotekarien är kunnig inom litteraturområdet och kan bidra med något extra. Doris:

Ja, och att det är en person som är kunnig. Det tror jag är bra. Jag kommer ju alltid, jag inflikar ju alltid saker. Jaha, jag vet ju mycket som man kanske inte tänker. Ja han gjorde det innan och han var sjöman innan han började skriva vad det sist så. Så jag ger ju dem såna små köttben som jag kastar ut som jag inte tänker på. Men för mig är det naturligt. Och det är så jag menar att därför att jag har ju den kunskapen att hade de tagit någon vem som helst från Sensus studieförbund så hade de inte kunnat ge det som jag kan ge då.

Vilken kompetens bibliotekarien som läsecirkelsledare har och vad det är som bör framhållas skiftar lite från informant till informant. Fanny som har varit engagerad i Svensk Biblioteksförning länge menar att hon håller sig ajour inom biblioteks- och litteratur- Sverige och den fortbildning hon får med sig på föreläsningar och kurser är sådant som hon sedan kan delge deltagarna i läsecirkeln.

Jennie Hartley berättar i sin undersökning om läsecirkel i Storbritannien om biblioteken i Essex där de haft som mål att alla bibliotek skall ha en läsecirkel. Det har resulterat i hundra aktiva cirklar. Läsecirkelarna är i olika storlekar och former och hålls oftast av bibliotekspersonal. Personalen har då fått gå en kurs i att hålla en

läsecirkel¹⁰³. Hos vissa informanter märker vi av en efterfrågan på utbildning inom området läsecirklar och litteraturförmedling. Men biblioteken tar ofta hjälp av varandra när det skall startas upp nya läsecirklar. Doris berättar att hon ringde runt till bibliotekarier som hon visste höll i läsecirklar.

Doris: Ja, det har ju gett mig jättemycket de här kontakterna. Jag ringde till henne Berit hette hon va?

--- Och sen ringde jag till Bibliotek X och till Bibliotek Y så de är de jag har ringt till och då har de alla pratat väldigt mycket och berättat och gett tips så ska du göra och så ska du inte göra. Så det är det som jag har... Men jag tycker att jag har fått jättemycket ut utav det va. Så jag kände ändå att ja men nu kan jag nog starta. Och sen vart inne och kollat på hemsidor hurdant de gör.

Berit blir ofta kontaktad när bibliotek ska starta upp läsecirkelverksamhet. Hon anser att de bibliotekarier som håller på med läsecirkelverksamhet har en kunskap om upplägg och vilka böcker som fungerar och inte fungerar. Berit anser att dessa kunskaper och den kompetensen bör framhållas och marknadsföras mer överlag. Hon ser att detta är något bibliotekarierna skulle kunna arbeta mer med i framtiden. Själv har hon bland annat pratat om läsecirkelverksamhet i radio. En gång blev hon även uppringd av arbetsmiljöverket när de skulle starta upp egna cirklar för personalen. Då höll hon ett litet föredrag för dem om sina erfarenheter och tog med sig en trave böcker som hon tyckte hade fungerat bra att prata om i läsecirkelarna. Fanny nämner även att hon hjälpt åtskilliga låntagare med boktips och litteraturkännedom när de varit på gång att starta upp egna privata läsecirklar.

5.3.4 Marknadsföring gentemot kollegor och ledning

En annan aspekt av marknadsföringen är den att synliggöra läsecirkelverksamheten gentemot kollegor och ledning så att de vet vad som försiggår inom bibliotekets väggar. För att visa på vad biblioteket har att erbjuda är det vara viktigt att all personal blir delgiven om och insatta i alla delar av bibliotekets verksamhet. I vårt material kom ett sådant synsätt fram i form av tankar om att sprida information om just vad det var man höll på med. Berit anser att då en ny läsecirkel ska startas upp är det viktigt att tala varmt om verksamheten inför kollegor och chefer:

Det måste nog finnas någon som lite brinner för det som tycker att det här är så viktigt att jag måste sälja in det hos mina kollegor, hos ledningen, det är ju så. Men ju mer cirklar som har startat på bibliotek, ju mer självklart blir det ju. Det är ju lättare idag att få gehör hos chefer för det kräver ju en liten arbetsinsats, man måste ju ta det från något annat, såklart.

Margareta Ullström poängterar i *Samtal på bibliotek* det viktiga i att bibliotekarierna reflekterar över sin yrkesidentitet. Hon menar att en viktig del i bibliotekariernas roll är samtalet, både inom yrkesgruppen med våra kollegor och utåt mot våra låntagare¹⁰⁴.

Den professionella kompetensen handlar om yrkesutövande och har betydelse för den egna yrkesidentiteten. Genom att klargöra för sig själv, sin arbetsgrupp och biblioteksorganisationen vad som är yrkets mål och vari den professionelles ansvar består, utvecklas också yrkesidentiteten. Genom att tillsammans med andra reflektera över yrkeserfarenheter så kan den enskildes yrkesidentitet också utvecklas.¹⁰⁵

¹⁰³ Hartley (2002), s. 20-27

¹⁰⁴ Ullström (2005), s. 41.

¹⁰⁵ Ullström (2005), s. 41

Informanterna i vår undersökning synliggör på olika sätt sin verksamhet och sin roll som läsecirkelledare som i förlängningen är en del av deras yrkesroll som bibliotekarie. Anna talar om att det är viktigt att lobba för verksamheten inför kollegor och prata för idén. Gustav planerar att gå ut med ett informerande e-postmeddelande till personalen på biblioteket för att synliggöra läsecirkelns tillkomst och verksamhet.

Gustav: ...jag har tänkt att eftersom jag själv tycker att det här är så roligt just nu, så tänkte jag i alla fall att jag skulle skriva något allmänt utskick till oss personalen här, vi har ju sådana här allmänna e-postutskick till hela personalen i Lokal X som det heter här. Det har jag tänkt.

5.3.5 Målgrupstänkande

Doris poängterar vikten av att använda sig av rätt kanal när man marknadsför läsecirkelverksamheten för olika grupper. Hon menar att naturligtvis kan man använda sig av hemsidan men hon menar också att det kan finnas en övertro till hemsidan som informationskanal. För att nå de äldre låntagarna anser hon att andra tillvägagångssätt som affischer eller muntlig information kan vara bättre lämpade. Med detta sätt att se på marknadsföring blir det således viktigt att se målgruppen framför sig och veta vad och till vem man riktar sig med informationen.

5.3.6 Sammanfattning

I detta kapitel var vår avsikt att se närmare på hur bibliotekarierna marknadsför läsecirkelverksamheten och vad det är man lyfter fram i samband med detta. Vi ville även söka svar på frågor som; hur marknadsför bibliotekarien sin kompetens? Hur marknadsför bibliotekarien sin verksamhet gentemot kollegor och ledning? Vem vänder sig läsecirkeln till, finns det en tilltänkt målgrupp?

Läsecirkelarna marknadsförs genom lokalpress, hemsida, affischer och radio. Mun- till-mun- metoden används också flitigt. Då har bibliotekarierna bättre ”koll” på vem/ vilka intressenterna är.

De flesta av de undersökta läsecirkelarna är idag fullsatta. Fanny poängterar att även om man inte vill locka fler deltagare så kan det vara viktigt att marknadsföra, för att visa vad biblioteket gör.

Genom läsecirkeln så ges deltagarna möjlighet att upptäcka för dem ny litteratur och ibland även ny media som ljudboken exempelvis. Annan verksamhet på biblioteket kan också uppmärksammas som stundande författaraftnar förslagsvis.

Carin och Anna talar om att det är viktigt att deltagarna känner sig hemma i biblioteksmiljön. Genom cirkeln kommer deltagarna närmare bibliotekets kärna, där deltagaren skall känna sig trygg och hemtam på biblioteket och i förlängningen spendera mer tid på biblioteket, låna mer, besöka fler arrangemang på biblioteket.

Informanterna är överens om att det bör vara en belast person som håller i läsecirkeln. Däremot verkar de flesta inte se det som en nödvändighet att det är just en bibliotekarie som håller i cirkeln.

Fanny och Berit poängterar vikten av att marknadsföra sin kompetens som bibliotekarie. Båda gör också detta genom att hålla föredrag om läsecirklar och i det dagliga arbetet genom att sprida sina läsecirkelkunskaper till intresserade låntagare. Alla våra informanter marknadsför även läsecinklarna gentemot kollegor och ledning på olika sätt.

Doris påpekar att det är viktigt att använda sig av rätt kanal när man marknadsför cirkelarna. Äldre intressenter kan ibland föredra muntlig information framför hemsidan menar Doris.

5.4 Bibliotekarien som litteraturkännare

Vi kommer i detta kapitel att inrikta oss mot den litteraturförmedling som sker inom läsecirkeln och se vidare på hur bibliotekariens litteraturkännedom kan komma till uttryck inom läsecirkelns form.

5.4.1 Litteraturförmedling mot vuxna

Inom den litteraturkännande rollen menar Karner Smidt att bibliotekarien ska värdera och kunna välja ut och tipsa om god litteratur. Bibliotekarien ska således sitta inne med omfattande litteraturkunskaper så att hon kan hjälpa låntagaren att finna nya författare och litteraturgenrer. Dessa kunskaper kan hon förmedla i olika former som utställningar av skiftande slag och inslag i lokalpress om nyheter i bokform på biblioteket.

Många av våra informanter talar om att det är vanligt att bibliotekarier innehar ett mer försiktigt förhållningssätt när det gäller litteraturförmedling till den vuxna allmänheten än till exempelvis barn och ungdomar. Ofta påtalas det att det är svårt att närma sig den vuxna publiken. Det kan bero på att de är där av fri vilja. Med barn och ungdomar finns en starkare pedagogisk aspekt, då det blir en koppling till läs- och språkinläring. Informant Anna har reflekterat över detta och säger såhär:

Intervjuaren: Skulle du ha någon pedagogisk baktanke med bokcirkel?

Anna: Inte för vuxna. Alltså man kan ju på sätt och vis säga att jag har små sådana här bokcirkel på skolan med högstadieelever eller så och då har man ju mer en pedagogisk tanke för då ska de ju ändå få ut någonting av bokcirkeln. Så då blir det ju mer pedagogik om man har en bokcirkel med elever liksom. Då blir det ju mer att man läser boken för ett syfte att man ska skriva en rapport om boken eller man ska diskutera vissa viktiga ämnen i boken eller skriva om författaren eller sådär. Så då blir det mer. Men såhär så tror jag inte att det är så pedagogiskt utan det är mer trevligt. Ett sätt att umgås och diskutera bara.

Flera informanter har märkt av en tendens till att många bibliotekarier inte vill tränga sig på i sin litteraturförmedling. Därmed kan läsecirkeln fungera som ett bra medel att nå den vuxna publiken utan att bli påträngande eftersom deltagarna har sökt sig dit på egen hand. Det blir en möjlighet att fördjupa boksamtalen som ibland sker mellan hyllorna. Vår informant Berit talar om att detta blir ett sätt att arbeta mer aktivt med litteraturen och inte bara tillhandahålla den. Det är dock lite olika hur pass aktiv roll bibliotekarien tar på sig i cirkeln. De flesta ser sig som handledare eller igångsättare eller samtalsledare och då sätts inte deras litterära kunskaper i första rummet.

5.4.2 Ingång till ny litteratur

I intervjun med Emma talar hon om att hon leder in läsecirkelsmedlemmarna på litteratur som de kanske aldrig hade funnit utan hennes hjälp. Hon talar om kvalitetslitteratur och god litteratur. Hon menar att litteratur som blir väldigt uppmärksam i medierna lånar ut sig själv och hon ser som sin uppgift att öppna upp för annan litteratur som då hamnar i skymundan och som kanske inte har lånats ut på länge men som är av god kvalitet.

Aidan Chambers menar att samtalsledaren (eller läraren) skall kunna hjälpa till att öppna upp för ny litteratur så att läsaren vågar testa nya genrer och ta sig ett snäpp upp i litteraturspiralen¹⁰⁶. Fanny styr ibland in deltagarna mot litteratur som hon själv läst och tycker är bra men som inte tror att deltagarna hade hittat på eget bevåg.

Fanny: Och det är såna böcker de aldrig hade ... Amoz Oz möjligtvis men inte den här *Efter attentatet* det tror jag inte de hade hittat själva och då lyckades jag få ihop så att alla kunde läsa nån av dem i alla fall. Det är ju ofta problem, vi har ju bara fyra filialer. Och vissa smalare böcker kan va väldigt svårt att hitta på filialerna.

Emma läser personligen mycket från andra världsdelar än Europa och detta tar hon gärna med sig in i cirkeln och försöker få cirkeln att läsa litteratur från alla världens hörn. Karner Smidt talar i och med att ge recensioner i lokalpress om att det är bibliotekariens uppgift att lyfta upp ny litteratur och inte bara ge plats åt sådan litteratur som redan får mycket utrymme. Emmas tankegångar stämmer väl in här då hon vill synliggöra kvalitetslitteratur och gärna rekommenderar litteratur som inte lånas ut så mycket. Anna berättar om att även hon möter ny litteratur i läsecirkeln och även litteratur som kanske inte är i hennes smak. Läsecirkeln ger tillfälle för alla deltagare att möta ny litteratur och nya genrer:

Anna: Just den möjligheten att få diskutera böckerna och höra vad andra tycker om det man har läst. Och få möjlighet att diskutera för det gör man väldigt sällan annars. Man diskuterar väldigt sällan böcker man har läst med någon egentligen. Det här är ett jättebra sätt att få diskutera det man läser. Och sen får man också möjlighet att läsa sådant som man inte väljer själv. Eftersom alla är med och läser böcker så händer det ju att det blir böcker som man tycker mer eller mindre om. Och då måste man ju ändå plåga sig igenom dem för att sen kunna diskutera med alla att jag tyckte boken var jättedålig därför att... Då har man ju det att ta upp liksom.

5.4.3 Bibliotekarien ger uttryck för sin litteraturkännedom

Alla informanterna ger någon slags kringinformation kring det som läses i cirkeln. Det kan handla om recensioner om boken eller författarpresentationer som bibliotekarierna skriver ut och ger till deltagarna. Det kan fungera som diskussionsunderlag. Flera av informanterna presenterar också författaren muntligt. Anna brukar förbereda sig lite grann. Då tar hon med sig information om författaren.

Anna: Ibland brukar jag försöka ta med mig lite... det kan hända att jag tar med mig presentationer av författare och kanske lite kort presentera författaren eller tala om nånting. Det händer att man har med sig bokrecensioner eller sådär så att man kan presentera liksom och tala lite om men jag har oftast ingen direkt strategi utan jag förlita mig på att det blir bra möten ändå.

¹⁰⁶ Chambers (1994), s. 15ff.

Andra tycker inte att detta behövs och låter istället diskussionen löpa helt fritt. Tydligt är dock att bibliotekarierna i läsecirkeln på olika sätt bidrar med sin litteraturkännedom även om inte alla väljer att hålla en inledande presentation av författaren. Flera verkar istället ha tagit ställning mot ett sådant upplägg av läsecirkeln. Doris exempelvis som ganska nyligen har startat upp cirkeln verkar ha reflekterat mycket över sin egen roll. Hon vill inte se sig som en lärare utan menar att gruppen ska vara till för en litteraturintresserad allmänhet och hon vill se det som en gemensam mötesplats kring litteraturen. Hon menar dock att hon allt som oftast i diskussionerna kring böckerna nästan omedvetet kan ge dem ”små köttben”. Det kan vara information om författarens bakgrund eller information om tidigare böcker skrivna av denne författare. Vid första mötet med läsecirkeln hade Doris tryckt ut en lista med frågor från *En bok för allas* hemsida att utgå ifrån. Men sedan gick hon ifrån det upplägget och låter nu diskussionerna löpa fritt.

Doris: Nej, inte direkt utan som jag sa så var det då att jag tryckte ut de här papprena ur hur man kan läsa boken, vem som är berättaren och så, hur man läser en bok helt enkelt. Om man ser på ett litteraturvetenskapligt sätt då. Att de fick de tankarna då, det var den pedagogiken jag hade. Att de ska se så, se igenom språket och så.

Doris menar att det inte behöver vara en bibliotekarie som håller i cirkeln men att det gärna får vara en beläst och kunnig person: ”Ja och att det är en person som är kunnig. Det tror jag är bra. Jag kommer ju alltid, jag inflikar ju alltid saker.” Doris bidrar med sin litterära kompetens och kan på så vis stimulera diskussionerna i läsecirkeln.

5.4.4 Bibliotekariens fortbildning

Bibliotekarierna som vi talat med fortbildar sig aktivt inom litteraturområdet. Det talas om kurser, konferenser och nätverk av olika slag. Fortbildningen som rör vårt område kan då vara om bokprat eller om förmedling av skönlitteratur. Ibland nämns bland annat MUSA-utbildningen som två av informanterna gått på. MUSA-utbildningen är en fortbildningskurs för bibliotekarier som arbetar med skönlitteratur.

Emma som är filialföreståndare på sitt bibliotek talar även om ett mer personligt engagemang i att hålla sig uppdaterad inom litteraturens område. Hon läser mycket recensioner, ser på litteraturprogram på tv och lyssnar på litteraturprogram på radio. Det gäller att hänga med menar hon och ligga steget före när låntagarna efterfrågar något.

5.4.5 Läsecirkeln som medel för att höja bibliotekariens litterära kompetens

Flera informanter ansåg att läsecirkeln spelade en stor roll för dem i sitt yrke. Läsecirkeln sågs som fortbildning som de kunde ha nytta av när de skulle prata böcker vid andra tillfällen. Berit är en av dem som uppmärksammat denna fördel med att hålla i en läsecirkel. Hon anser att hon i cirkeln får större vetskap om fler böcker än som hon kunnat gå igenom på egen hand. Under läsecirkelträffarna uppstår ofta diskussioner där även andra titlar och författare än den till gånge tilltänkta boken berörs. Berit anser att läsecirkelarna kan fungera som fokusgrupper där deltagarna berättar om hur de uppfattar böckerna och vad de tycker om för litteratur.

Under intervjun med Berit uppstod tanken att det skulle vara givande för fler bibliotekarier att delta i läsecirkel för att fortbilda sig. Hon menar att bibliotekarierna skulle kunna bytas av så att alla blir involverade vid något tillfälle. Läsecirkeln blir på så vis ett fortbildningsmedel att använda sig av för att höja sin litterära kompetens.

5.4.6 Sammanfattning

Flera informanter har upplevt att de har ett försiktigt förhållningssätt i fråga om förmedling av skönlitteratur till den vuxna publiken. Barn är lättare att nå, påpekar de, då man i detta avseende kan trycka på den pedagogiska baktanken med läs- och språkinläring. Läsecirkeln ses som ett bra medel att nå den vuxna allmänheten på då det är otvunget i sin form.

Flera informanter ser läsecirkeln som ett ypperligt sätt att informera om ny litteratur, om kvalitetslitteratur och om litteratur från världens alla hörn. Bibliotekarien bidrar med sin litterära kompetens på olika vis; vissa av informanterna öppnar upp läsecirkeln med att presentera den för mötet aktuella författaren medan andra väljer att hålla sig mer passiv. Därmed inte sagt att de inte bidrar med kunskap ofta flikas den in genom information om författare och verk allteftersom.

När det gäller val av litteratur så kan vi hos våra informanter urskönja två läger. Den ena gruppen poängterar det gemensamma valet av bok som en viktig pedagogisk process medan andra mycket starkt påvisar sin egen litteraturkänedom genom att ge tips och råd och kanske till och med bestämma bok inför nästa träff. Det blir då tal om en form som är mer lyhörd inför gruppen önskingar och lyssnar till efterfrågan medan den andra formen påvisar en aktiv litteraturförmedling där bibliotekariens eget tycke och smak får väga tyngst. De flesta av informanterna innehar någon slags kombination av de båda synsätten.

Bibliotekarierna fortbildar sig alla aktivt med hjälp av kurser, konferenser och nätverk inom litteraturområdet. En av informanterna påpekar också vikten av att ständigt hålla sig uppdaterad och detta är något som sker ständigt och successivt genom tv, radio och tidningar, menar hon.

Läsecirkeln i sig kan ses som en form av fortbildning. I läsecirkeln ges bibliotekarien möjlighet att få inblick i fler verk än vad hon kunde tagit del av på egen hand. En informant påpekar också att det kan ses som en form av fokusgrupp, då bibliotekarierna genom cirkeln får möjlighet att ta del av vad deltagarna tycker och tänker om litteraturen som läses.

6. Diskussion och slutsatser

Syftet med denna uppsats var att studera hur sju bibliotekarier som ansvarar för läsecirkelverksamhet ger uttryck för sin litteraturförmedlande roll i läsecirkeln. Vi fokuserade på tre roller: bibliotekarien som pedagog, bibliotekarien som litteraturkännare och bibliotekarien som marknadsförare.

Våra preciserade frågeställningar som vi sökte svaret på var:

- Hur ger bibliotekarierna uttryck för en pedagogisk roll i sitt arbete med läsecirkeln?
- Hur ger bibliotekarierna uttryck för en marknadsförande roll i sitt arbete med läsecirkeln?
- Hur ger bibliotekarierna uttryck för en litteraturkännande roll i sitt arbete med läsecirkeln?

Hur ger bibliotekarierna uttryck för en pedagogisk roll i sitt arbete i läsecirkeln?

Enligt Jofrid Karner Smidt handlar den pedagogiska rollen om att motivera till läsning. Det gäller att bygga upp positiva förväntningar till läsandet. En del människor kan tycka att det är ångestfyllt och kravfyllt med bibliotek och läsning, men detta ska bibliotekarien försöka överbrygga.¹⁰⁷ Aidan Chambers poängterar i *Böcker inom oss-om boksamtal* att det är viktigt att engagera läsarna i ett tidigt skede och få dem att känna sig delaktiga.¹⁰⁸ Det ska även vara en öppen atmosfär där alla kan känna att de kan prata fritt och att någon lyssnar.¹⁰⁹ Informanterna poängterade att läsecirkeln inte handlade om något som liknade kurser som hålls på universitet eller liknande, där fokus ligger på att prestera och lära sig något. Vidare talar informanten Berit om att deltagarna helst inte borde veta något om varandras bakgrund då det kan hämma diskussioner. Läsecirkelarna i vår undersökning fokuserar främst på den lästa texten och litteraturdiskussionen som följer i motsats till andra undersökningar som exempelvis Bjarne & Larsons magisteruppsats *Läsaren i den informella cirkeln*¹¹⁰ samt Cecilia Jonssons magisteruppsats *Läsaren som medskapare*¹¹¹ kring läsecirkel som är i privat regi, där den sociala faktorn spelar in och spelar en betydande roll.

Två informanter använder ordet lust - lustprincipen och lustläsning. Detta kan ses som ett försök att ta bort det ångestfyllda med läsning som Karner Smidt talar om att en del människor kan ha. Det finns dock en del olika åsikter gällande kravlöshet. Informanten Emma tyckte att deltagarna borde läsa böckerna om de ska vara med. Det verkar vara en balansgång då läsecirkeln inte kan utnyttjas till fullo om inte deltagarna läser böckerna samtidigt som det inte ska kännas som ett tvång. En läsecirkel är en frivillig verksamhet och annat kan komma mellan. Men då är det bibliotekariens uppgift, som Karner Smidt säger, att kunna få med sina deltagare, att inspirera och inte få det att upplevas som ett krav. Doris poängterade att läsecirkeln inte fick kännas kravfull då hon haft en deltagare som slutat i läsecirkeln då läsningen uppfattades som ännu ett krav i vardagen. Vi kan urskilja två läger, en där vikten av att ha läst boken poängteras och en linje där kravfullheten har släppts.

¹⁰⁷ Karner Smidt (1994), s. 10.

¹⁰⁸ Chambers (1994), s. 14.

¹⁰⁹ Chambers (1994), s. 59.

¹¹⁰ Bjarne & Larsson (2004)

¹¹¹ Jonsson (2008)

Jenny Hartleys studie av läsecirklar i Storbritannien visar på att det finns en stor mångfald gällande läsecirkelns form och innehåll. Många läser i cirkel i koppling till arbetet och läser då litteratur som har direkt anknytning till yrket. Andra läsecirklar i Hartleys undersökning visar på vikten av att läsa skönlitteratur på sin fritid och få ut en mer lustfylld läsning.¹¹² Ett annat synsätt som kan uppfattas som en motsats till lustläsning är att se läsningen ur en lärandeaspekt. Vi fann tydliga exempel på detta i flera av läsecirkelna. Där några av deltagarna axlat lärrollen, exempelvis en som var expert på Dickens och en annan på Strindberg. Dessa båda ville dela med sig av sin kunskap och det blev då ett lärande i cirkel. Likt Hartleys studie kunde även vi märka av en läsning som var mer ”fritidsbetonad”. Det betonades att läsecirkelna inte var inom skola eller universitet utan uppfattades som något man gjorde för sin egen skull på sin fritid där det inte fanns något prestationskrav.

Samtalsledarens roll i förhållande till gruppen är ett aktuellt ämne för denna undersökning. Informanterna hade olika inställningar i denna fråga. Aidan Chambers menar att läraren eller i detta fall samtalsledaren skall vara en igångsättare och inspiratör som hjälper till för att läsarna skall finna ny litteratur. Samtalsledaren kan också hjälpa till i diskussionerna. Men det är främst läsarna eller deltagarna som skall ställa frågor till den lästa texten. Valet av bok skall vara en aktiv och delaktig process från läsarnas håll.¹¹³ Informanterna hade olika upplägg i sina cirklar och såg på sin egen roll som mer eller mindre aktiv. Anna påtalar liksom Aidan Chambers det viktiga i att låta bokvalet vara en aktiv process. Här sätts diskussioner igång menar hon. Detta verkar vara en genomtänkt strategi för att sätta igång diskussionen och få alla delaktiga.

Emma talar om att hon försöker få sina deltagare att läsa sådant som de annars inte skulle läsa. Aidan Chambers menar när han arbetar med boksamtal i barn- och ungdomsgrupper att bland det viktigaste läraren gör är att puscha ungdomarna till att våga prova nya genrer och att vidga sina litterära horisonter. Emma menar att hon försöker se till bibliotekets resurser och samtidigt som deltagarna vidgar sina vyer även utökar lånen för biblioteket. Andra talar däremot inte så mycket om i hur stor utsträckning de påverkar val av bok. Detta är en aspekt av hur mycket de utnyttjar sitt eget kunnande i litteratur och bibliotekets resurser.

Bibliotekarierna som håller i läsecirkeln är en resurs som deltagarna har tillgång till. Det kan också vara en pedagogisk tanke att låta deltagarna känna att de har något att säga till om, att de känner sig delaktiga. Även Havel & Kraft kommer i sin uppsats *Boksamtal* fram till att bibliotekarien intar en mer inkännande roll än en ledande roll i läsecirkeln. Bibliotekarierna som de intervjuat angående att hålla i läsecirklar var måna om att skapa en god atmosfär, där alla kunde känna sig avslappnade.¹¹⁴ Detta känner vi igen i vår undersökning också. Viljan att få deltagarna att känna sig hemma, skapa en god atmosfär och skapa ett gott samtalsklimat. Detta är aspekter som är kännetecknande för en pedagogisk roll. Andra viktiga aspekter som vi märkte av i vår undersökning som utmärkande inom denna roll är ett aktivt deltagande i gruppen och ett demokratiskt klimat när det gäller exempelvis talutrymme och bokval.

Margareta Ullström har liksom Aidan Chambers arbetat med läsning i barn- och ungdomsgrupper och menar att samtalsledaren bör tänka på att kunna bryta in med frågor då någon i gruppen tar för mycket plats. Ullström poängterar vikten av att få alla i gruppen delaktiga i samtalet. Vissa deltagare kan ta mycket talutrymme och då kan det

¹¹² Hartley (2002), s. 5-29.

¹¹³ Chambers (1994).

¹¹⁴ Havel & Kraft (2003).

av samtalsledaren vara befogat att bryta in med exempelvis en fråga som vänder sig till gruppen och därmed släpper in andra i samtalet. Ullström menar att samtalsledarens roll därmed är att få samtalet att flyta. Men hon behöver ej vara auktoritär i sin roll utan mer som en aktiv lyssnare menar Ullström.¹¹⁵ Vi menar att detta går att känna igen från våra informanternas inställningar till gruppdynamik. Flera informanter, exempelvis Doris och Berit, påtalade vikten av att få samtalet att flyta. De använde olika pedagogiska verktyg för att stimulera och sätta igång samtalet. Doris talade om att ibland våga ha is i magen och vänta ut, låta det bli en tyst stund för eftertanke. Berit satte igång samtalet genom att låta gruppen reagera på bokrecensioner och författarporträtt. Fanny har använt sig av andra medier, exempelvis film för att stimulera samtalet. Men de flesta säger sig inte behöva några ytterligare pedagogiska verktyg då diskussionerna säger sig flyta på av sig själv.

Vi kan se att Margareta Ullström och även Immi Lundin ger många praktiska och konkreta tips på hur man kan arbeta i en läsecirkel. Attitydövningar, fyrehörningar (där en åsikt representerar en hörna av rummet & deltagarna får välja sin ståndpunkt genom att välja hörna), samtal om inledningar, mind-mapp över hur man väljer bok, samtal utifrån bokens titel, bokomslag, bokens genre är övningar som Ullström använt sig av.¹¹⁶ Immi Lundin ger i böckerna *Cirkelbevis -Läsecirklar på bibliotek* och *Bokläsarnas kunskapskälla* (som är skriven tillsammans med Kerstin Aronsson) tips på hur läsecirklar kan arbeta kring bland annat frågor om bokens form och innehåll, berättarens roll, slutet, handlingen och intrigen.¹¹⁷ Ullström har främst använt dessa förmedlingsätt för att arbeta aktivt med grupperna barn och unga, i vissa fall även med vuxna. Men vi ställer oss frågande inför om inte dessa övningar även kunde vara värdefulla att använda i en äldre målgrupp. Sådana attitydövningar och uppgifter blir ett mer lekfullt sätt att närma sig boken och därmed berikande att använda även i ”den vanliga läsecirkeln”. Det kan vara givande grepp att använda om diskussionen blir trög. Vi anser att man inte bör vara rädd att använda vassare och lekfullare grepp om samtalet stannar av. Det kan hjälpa till att ge nya ingångar till texten och öppna upp ett nytt sätt att se på texten.

Målgruppen i de läsecirklar som vi fått ta del av genom våra informanter, är främst kvinnor och med en övervägande del i medelåldern och uppåt. Att den övervägande delen av medlemmarna i läsecirklar är kvinnor kommer även Jenny Hartley fram till i *The reading groups book* när hon undersökte läsecirklar i Storbritannien. 69% av läsecirkelarna i Hartleys studie var med endast kvinnliga deltagare. Jenny Hartley har då undersökt både privata cirklar i hemmet samt cirklar i biblioteksregi. Jofrid Karner Smidt menar att det är viktigt att veta hur man ska nå den tilltänkta målgruppen och ha ett helhetstänkande kring det man vill förmedla. Flera av informanterna hade reflekterat över detta faktum. Ofta annonseras om läsecirkelns uppkomst och träfftider på bibliotekets webbsida. Doris påtalade att då målgruppen som kommer till läsecirkelarna ofta är äldre så bör marknadsföringen vara anpassad för målgruppen. Därför använde hon sig mer av mun- till mun- information då den tilltänkta målgruppen kanske inte är alltid så vana Internet-användare. Hon medvetandegör då sin tilltänkta målgrupp och använder den informationskanal som hon anser är bäst lämpad för den äldre generationen.

¹¹⁵ Ullström (2005).

¹¹⁶ Ullström (2005).

¹¹⁷ Lundin (2004), Aronsson & Lundin (2003).

Hur ger bibliotekarierna uttryck för en marknadsförande roll i sitt arbete med läsecirkeln?

Inom den marknadsförande rollen påtalar Karner Smidt att det är viktigt att ha ett helhetstänkande kring det man vill förmedla samt en tanke om vilken känsla det är man vill förmedla.¹¹⁸ ”Man ska känna sig hemma på biblioteket” var ett uttalande som kom återkom hos våra informanter när de talade om läsecirkeldeltagandet och deras förhållande till biblioteket. Även om detta uttalande främst kan kopplas ihop med att deltagaren ska kunna känna sig trygg på biblioteket (som även poängteras inom den pedagogiska rollen) så kan det även finnas en marknadsförande baktanke med detta. De slussas in i biblioteksmiljön, blir mer hemtama, lånar böcker och besöker olika evenemang och program som biblioteket erbjuder. Läsecirkeln blir en ingång in till biblioteket och dess övriga verksamheter.

En annan viktig faktor som påtalas inom rollen som marknadsförare är att bibliotekarien bör synliggöra biblioteket och den kompetens som finns där. Förmedlingsstrategier diskuteras i Karner Smidts avhandling *Mellom elite og publicum- Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*.¹¹⁹ Bibliotekarien bör förmedla och synliggöra bibliotekets utbud. Synliggörandet av bibliotekets utbud kan ske på olika sätt, genom bokprat eller föredrag om nyutkommen litteratur. Genom att diskutera litteratur i lokalradion, eller att skylta och göra utställningar med olika teman med bibliotekets litteratur och media.¹²⁰ Lokalradion som medel för att förmedla och tala om ny litteratur nämndes även hos några av våra informanter. Informanterna använde sig av olika kanaler för att informera om läsecirkeln. Bibliotekets webbsida, affischer och mun till mun- metoden nämndes som givande marknadsföringskanaler. Med marknadsföring sätter man lätt sambandet med att locka deltagare/låntagare men det kan också handla om en allmän ögonöppnare inför bibliotekets utbud. Karner Smidt menar att biblioteket bör göra sig mer synligt och visa på den kompetens som finns där.¹²¹ En liknande tanke lyftes hos flera av våra informanter att det kunde vara av vikt att synliggöra verksamheten även om biblioteket i dagsläget inte aktivt sökte nya deltagare till läsecirkeln. Det var främst vår informant Fanny som stod för detta resonemang. Hon menade att biblioteket måste bli bättre på att visa vilken värdefull plats och verksamhet det är och därmed kunde uppvisandet av läsecirkelarna vara en del i detta led. Vi anser att det är viktiga åsikter som framkommer här. Likmed Karner Smidt menar vi att synliggörandet av verksamheten är betydelsefull. Vi tycker inte att marknadsföringen skall fungera som punktinsatser som görs vid enstaka tillfällen vid exempelvis en uppstart av ny cirkel. För att visa upp vad biblioteket kan vara och stå för bör läsecirkeln finnas med kontinuerligt på exempelvis bibliotekets hemsida och övrigt informationsmaterial som ett påvisande om vad biblioteket har att erbjuda i stort.

Alla informanter använder sig av respektive biblioteks webbsida för att lägga ut information om läsecirkeln. Däremot var det inte alla som använde webbsidan för att exempelvis lägga ut boklistor och boktips. Catherine Sheldrick Ross talar om att det blivit vanligare att läsecirkelns lägger ut information på Internet. Det är annars något som inte varit så väl dokumenterat. Men en förändring har börjat märkas i och med att allt fler använder Internet i både sitt arbete och i sin vardag. Söderlund presenterar i sin bok *Läsarnas nätverk. Om bokläsare och Internet* hur läsecirkelns kan skapas och fungera på nätet. Även om de läsecirkelns vi genom våra informanter fått en inblick i inte har för

¹¹⁸ Karner Smidt (1994), s. 6-11.

¹¹⁹ Karner Smidt (2002), s. 260ff.

¹²⁰ Karner Smidt (2002), s. 260ff

¹²¹ Karner Smidt (2002), s.260ff, samt Karner Smidt (1994), s. 6-11.

avsikt att vara internetbaserade, så finns det säkert delar av Söderlunds tankar som kan vara applicerbara på vår undersökning. Exempelvis som marknadsföringskanal går det säkert att finna flera intressanta forum på Internet. Dock påtalade några informanter att Internet kanske inte var rätt forum för målgruppen, då större delen av målgruppen är äldre medelålder och uppåt som enligt informanterna kanske inte är så vana internetanvändare. Ross menar i sin bok också att den stora vinsten med läsecirkeln verkar uppfattas av deltagarna som det direkta mötet människor emellan. En fördel med internetbaserade forum är dock, som både Ross och Söderlund påpekar, att människor kan nå varandra var de än befinner sig eller om man av någon anledning har svårt att ta sig till läsecirkelarna.

Bibliotekariens kompetens är också en aspekt som kan tas upp inom marknadsföringen. Förvånansvärt många av informanterna säger att det inte behöver vara en bibliotekarie som håller i läsecirkeln. Flera av informanterna säger att de kan avskaffa sig själva. Många påtalar den praktiska delen i samband med att hålla i läsecirkeln, att de har tillgång till böckerna och till lokalen. Frågan om bibliotekariens tillgång som litteraturförmedlare och källa som litteraturkompetens vägdes då inte in. Men kunskapen då, undrar vi? Tydligt är det ändå att bibliotekarierna bidrar med sin kunskap. Som Doris som slänger in ”små köttben” med litteraturkunskaper som deltagarna kan bita i och diskutera. Fanny som delger deltagarna om olika författarevenemang som hon varit med och arrangerat. Fanny och Berit som sprutar ur sig litteraturtips till deltagare och låntagare. En av våra informanter, Emma, tog en starkare ståndpunkt där hon väger mot en roll som en mer aktiv litteraturförmedlare. Hon bestämde cirkelns litteraturlista eftersom gruppen hade en stark tilltro på hennes litterära kompetens. Hon kunde även se sin egen tillgång som bibliotekarie och litteraturförmedlare.

Vi kan se att det finns en hel del kunskap och tror inte att läsecirkeln vinner på att ledas av en lekman. Vi anser att det är ledsamt att många av bibliotekarierna ej kan se sin egen kompetens. Det blir ofta tal om sin egen roll kopplat till praktiska fördelar som tillgång till lokal och därmed närheten till litteraturen. Det finns dock de bibliotekarier som står för en annan ståndpunkt. En del av informanterna kan se sin egen styrka även om insikten om kompetensen verkar sitta långt inne. Doris som först säger att det inte behöver vara en bibliotekarie som håller i cirkeln säger efter ett tag att:

Så jag ger ju dem såna små köttben som jag kastar ut som jag inte tänker på. Men för mig är det naturligt. Och det är så jag menar att därför att jag har ju den kunskapen att hade de tagit någon vem som helst från Sensus studieförbund så hade de inte kunnat ge det som jag kan ge då.

Det kan hänga ihop med det som både Margareta Ullström och även Immi Lundin talar om i sina ovan nämnda böcker, att bibliotekarien måste tydliggöra sin profession. Immi Lundin menar att bibliotekarierollen rört sig mer mot en informatörsroll och därmed har litteraturförmedlarrollen fått stå tillbaka. Därmed anser hon att det är viktigt att visa denna kunskap som ändå finns för sin omgivning, kollegor och ledning. Även i *Reading and reader development: the pleasure of reading* talas om bibliotekariens viktiga roll när det gäller att guida läsaren (eller i detta fall läsecirkelsdeltagaren) till ny och för henne passande litteratur. Ullström menar att det är framför allt den vuxna publiken som litat till bibliotekarien som expertis ”[d]et är kanske i förhållandet till andra vuxna som vi framförallt måste utvecklas till kunniga samtalsledare om litteratur och gedigna litteraturförmedlare”¹²². Linda Henriksson undersöker i *Men när sitter ni och läser alla*

¹²² Ullström (2005), s. 127.

böckerna? hur bibliotekariernas litteraturförmedling och skönlitterära smak motsvarar låntagarnas förväntningar. Hennes resultat visar att bibliotekarierna är välbelästa och känner att de kan möta låntagarnas behov. Däremot märkte hon av att bibliotekarierna efterfrågade att redan på biblioteksutbildningen få djupare litteraturkunskaper med kurser i ämnet. Även vi kan se att ett sådant förslag skulle falla väl ut. För att råda bot på den osäkerhet inför litteraturförmedlarrollen som framkommer kan ökade kunskaper inom litteraturförmedlarområdet hjälpa till att staga upp denna osäkerhet. Även kortare fortbildningskurser skulle kunna avhjälpa osäkerheten och bygga upp ett större självförtroende inför sin egen kompetens som litteraturförmedlare. Denna osäkerhet inför litteraturförmedlarrollen märkte även Erika Ljung av i sin magisteruppsats *Läsfrämjande verksamhet för vuxna – En kvalitativ undersökning av bibliotekariers arbetsmetoder, litteraturförmedlande roll och kompetens*. Ljung menar att det på folkbiblioteken satsas mer på läsfrämjande arbete mot barn och ungdomar än mot vuxna. Hon presenterar olika insatser som riktas mot en vuxen publik på ett antal bibliotek.¹²³ Resonemang om att läsfrämjande arbete lätt sammankopplas och associeras till barns läs- och språkinlärning stötte vi också på i vår undersökning. Informant Anna säger att hon kan se en starkare pedagogisk koppling när hon arbetar med exempelvis bokprat på högstadiet än när hon arbetar mot en vuxen publik.

Flera informanter satte stor tilltro till gruppen. Litteraturlistan och val av teman/författare vilade på gruppens efterfrågan. I dessa fall verkar rollen som pedagog väga tyngre. Bibliotekarien vill hellre vara en god pedagog och skapa god stämning i gruppen än att visa på sin litterära kompetens. Bibliotekarien vill inte vara för styrande vilket också kan ha att göra med att målgruppen är en vuxen allmänhet. Flera informanter ansåg som vi redan nämnt att det var lättare att litteraturförmedla och exempelvis bokprata med en yngre målgrupp. De uttryckte en ängslan inför litteraturförmedling till en vuxen målgrupp. De tyckte att det var lättare med barn eftersom det då naturligt kopplas ihop med läs- och språkinlärning. Med en vuxen allmänhet fanns en oro att uppfattas som påträngande. Men i arbetet med läsecirkeln behövde man inte känna den oron eftersom dit hade deltagarna hittat på egen hand. Detta var en oro som delades av flertalet informanter. Men att rollen som litteraturförmedlare ofta blir nedtonad kan kopplas samman med detta.

Hur ger bibliotekarierna uttryck för en litteraturkännande roll i sitt arbete med läsecirkeln?

Annina Rabe lyfter i en artikel i *Den sköna skönlitteraturen 2- tradition och förnyelse* upp frågan med bibliotekens försämrade utlåningssiffror gällande skönlitteratur och frågar sig om det inte bör arbetas mer aktivt med skönlitteraturen med hjälp av temakvällar, läseciklar och författaraftnar. Rabe menar att skönlitteraturen intagit en mer undanskymd roll på biblioteket och undrar vad man kan göra åt det.” Självförtroendet när det gäller skönlitteratur behöver höjas. Det krävs att vi, såväl bibliotekarier, bibliotekschefer som låntagare, åter hävdar förmedling av skönlitteratur som en av bibliotekets främsta uppgifter. Inte minst för att motverka tendensen att se den skönlitterära boken som en konsumtionsvara.”¹²⁴

Frågan är då hur våra informanter som arbetar med skönlitteratur på biblioteket ser på sin roll som litteraturförmedlare. Karner Smidt menar att bibliotekarien innehar en viktig funktion som litteraturförmedlare. Bibliotekarien ska kunna lyfta upp ny litteratur

¹²³ Ljung (2006).

¹²⁴ *Den sköna skönlitteraturen 2 – Tradition och förnyelse* (2008), s.27-31

och visa på nya litterära horisonter för låntagaren/deltagaren.¹²⁵ Även Åse Kristine Tveit påpekar att bibliotekarien skall kunna ge nya ingångar till skönlitteraturen men menar att det är viktigt att sätta läsaren i första rummet. Tveit menar att det är en balansgång mellan att våga ge nya ingångar och att vara en inkännande bibliotekarie.¹²⁶ Även Rachel Van Riel som startat företaget *Opening the book* vill sätta läsaren i första rummet när hon använder begreppet *Reader development* som handlar om att sätta läsarens utveckling och kreativitet i centrum¹²⁷. I vår undersökning är det främst två informanter som intar en mer aktiv förmedlarroll, nämligen Fanny och Emma. Alla läsecirklar utom Emmas valde bok tillsammans. Emmas läsecirkel förlitade sig helt på Emmas tycke och smak. Emma ger uttryck för det som Karner Smidt benämner som en aktiv litteraturförmedlande roll där uppgiften består i att ge låntagaren/deltagaren chans att upptäcka nya litterära horisonter. I Karner Smidts undersökning stödjer en del informanternas utsagor en folkupplysningstanke, där bibliotekarien kan vara den vägledande eftersom hon uppfattas som bättre orienterad inom bokutgivning och bokmarknad. I vår undersökning är Emma och Fanny de som mest lutar mot en folkupplysande linje och en aktiv förmedlarroll. Den aktiva litteraturförmedlaren förmedlar gärna nya litterära bekantskaper. De vill inspirera och locka till läsning genom att själva bidra med sin breda litterära kunskap.¹²⁸

I Karner Smidts avhandling så intar en del av informanterna i undersökningen ett efterfråganstyrt synsätt, det vill säga de utgår främst från låntagarens tycke och smak. De är lyhörda inför vad som efterfrågas. Övervägande delen av informanterna i denna undersökning innehade ett synsätt som kan kopplas till en efterfråganstyrd litteraturförmedling. De såg på sin roll som en igångsättare eller handledare. Därmed fick gruppens tycke och smak styra. Gruppen sattes i första rummet. Bibliotekarien finns i bakgrunden som ett stöd. Det fanns också en motvilja från en av våra informanter, Doris, att ta på sig en lärarroll. Det var inte det som läsecirkeln handlade om menade Doris, utan istället fanns en vilja att skapa en möjlighet till att mötas kring litteraturen. Genom att Doris visar på en bred litteraturkännedom kan detta ge ett mervärde för deltagarna i cirkeln. Hon bidrar med sin litterära kompetens som kan stimulera till diskussioner i cirkeln. Doris väger mellan de båda rollerna som aktiv litteraturförmedlare och en litteraturförmedlare som utgår från efterfrågan. Hon går i dialog med de båda synsätten och kan både lyssna till gruppens önskemål samt förlita sig på sin egen kompetens inom litteraturområdet.

Karner Smidt talar om faran i att bibliotekarien gör sig för värdeneutral i sin litteraturförmedling. Det är inte fel att lyssna till låntagaren/deltagaren men det ska heller inte vara ett problem att föra fram litteratur som gett en själv glädje.¹²⁹ Vi har som vi redan nämnt märkt av två läger i denna fråga. Medan vissa informanter inte alls lägger sig i bokvalet ger andra förslag på titlar som kan läsas i cirkeln. Valet av bok går som sagt till på lite olika sätt i de olika cirklarna. Hos Anna, Berit och Carin betonas valet av bok som något viktigt i sig. Det ses som en process som kan sätta igång samtalet och engagera deltagarna. Här tolkar vi det som att en efterfråganstyrd litteraturförmedling är den som har fått väga tyngst. Dessa bibliotekarier kan bryta in med sin litterära kunskap men förlitar sig i första hand till gruppens tycke och smak. Aidan Chambers påpekar att valet av bok är en viktig del i läsarens cirkel, det vill säga

¹²⁵ Karner Smidt (2002), s.260ff, samt Karner Smidt (1994), s. 9.

¹²⁶ Tveit (2004).

¹²⁷ www.openingthebook.com [2010-08-21]

¹²⁸ Karner Smidt (2002), s. 265.

¹²⁹ Karner Smidt (1994), s.9.

i läsprocessen. När deltagarna är med och väljer bok blir de aktiva i processen.¹³⁰ Detta kan ur pedagogisk synvinkel vara ett effektivt drag att använda då det stimulerar till samtal.

Informanterna kombinerar ofta de båda synsätten, med Karner Smidts ord går de då ”i dialog” med de båda synsätten. I vår undersökning var det främst två informanter, Fanny och Emma som tryckte på vikten av att det var en bibliotekarie som höll i cirkeln och bidrog med sin litterära kompetens. Motviljan som Doris hade mot att inta en lärarroll kan också bero på att hon inte vill vara den som styr gruppen och sätter agendan. Genom att bibliotekarien satte gruppen i första rummet innebar det en pedagogisk baktanke som gav alla i gruppen rätten att vara med och sätta ramarna. Doris ville skapa ett demokratiskt klimat där motsatsen hade varit en grupp där läraren lett gruppen. Eftersom deltagarna på läsecirkeln är en vuxen allmänhet så är detta ett inte oväntat synsätt. Doris lutar åt det efterfråganstyrda synsättet då hon bekräftar gruppens tycke och smak. Men Doris bidrar också med sin breda litterära kunskap genom att ge deltagarna ”små köttben” där hon delger dem kunskap och inblick i hennes egna litterära preferenser. Således kan hon sägas vara i dialog med de båda synsätten.

Flera av informanter i undersökningen har en bred litteraturkompetens. De är utbildade inom litteraturområdet, såväl kortare fortbildningskurser som mer omfattande kurser som exempelvis den så kallade MUSA-utbildningen (Metod Utveckling Skönlitterärt Arbete), som är en längre fortbildningskurs kring skönlitteratur och litteraturförmedling. Flera informanter ansåg att läsecirkeln i sig bidrog med litterär kunskap. Detta liknar det som Englund & Trautmann kommer fram till i sin magisteruppsats *Personalläsecirklar på folkbibliotek : ett forum för att utveckla litteraturpedagogiska förhållningssätt* där de menar att personal på de undersökta biblioteken får ta del av ett kollegialt lärande. Genom personalläsecinklarna delger de varandra läsoplevelser och får då en större litteraturkunskap än vad de på egen hand kunnat tillförskaffa sig.¹³¹ Även om vår undersökning inte avhandlar läsecirklar i personalstyrkan så menar ändå bibliotekarierna i vår undersökning att läsecinklarna i sig innebär ett lärande moment. Genom cirkeln ökade bibliotekarierna i sin tur sin litterära kompetens genom omfattande läsning och en mängd litterära diskussioner som de sedan kunde dra nytta av i sitt dagliga arbete som litteraturförmedlare. Även om bibliotekarierna i vår undersökning inte verkar ha tagit del av så avsevärt många fortbildningskurser så finns ändå en vilja att lära och därför har många tagit hjälp från kollegor som är kunniga inom området. Flera av informanterna har kontaktat kollegor på andra bibliotek när de ska till att starta upp läsecirklar och då blir det en form av kollegialt lärande.

Den metod vi har använt oss av i uppsatsen är intervjuer. Uppsatsen bygger intervjuer med sju bibliotekarier. Metodmässigt är uppsatsen av kvalitativ art. Den kvalitativa forskningen ger djup snarare än bredd. Vi har gjort sju intervjuer med olika bibliotekarier i södra Sveriges delar. Det har blivit nedslag på några få bibliotek. Förhoppningsvis kan denna bild vara en representativ bild för hur bibliotekarier som arbetar i läsecirklar uppfattar sin roll. Bryman påtalar också att det kan vara svårt att få kvalitativa studier generaliserbara eftersom de ofta blir fallstudier med ett väldigt begränsat urval.

Vi har haft för avsikt att tydliggöra hur vi gått tillväga i varje steg så att vår forskningsväg blir synlig. Vi har brottats med olika problem under uppsatsens gång, inte

¹³⁰ Chambers (1994).

¹³¹ Englund & Trautmann (2006).

minst om och hur vi skulle anonymisera våra informanter. Vi bestämde oss efter att ha granskat de fyra etiska principerna, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet som finns inom svensk forskning. Eftersom det finns ett krav inom svensk forskning att intervjumaterial och intervjupersoner skall behandlas konfidentiellt så bestämde vi oss för att anonymisera våra informanter.

Slutsatsen blir att våra informanter kan inta alla tre de rollerna, bibliotekarien som pedagog, bibliotekarien som marknadsförare och bibliotekarien som litteraturkännare. Vi kunde märka av två läger under intervjuerna och i analysen av vårt material: en linje som några av våra informanter uttryckte var att utmärka sin egen litterära kompetens. Det var främst Emma och Fanny som intog ett sådant synsätt. De bidrog skarpt med sin egen litterära kompetens. Medan den andra linjen, den efterfråganstyrda litteraturförmedlingen, mer ville lyfta upp gruppens tycke och smak och sa sig då istället ha en pedagogisk baktanke med detta då man ville skapa ett gott samtalsklimat. Här blir valet av bok en viktig aktiv process som sätter igång gruppens delaktighet. Samtalsledarens roll som en igångsättare och ett stöd stämmer också väl in på hur Aidan Chambers talar om att man kan arbeta i en grupp med boksamtal. Det var främst informanterna på bibliotek A, Anna, Carin och Berit som innehade ett sådant pedagogiskt synsätt. Några informanter, exempelvis Doris, kombinerade dessa båda synsätt och använde olika från situation till situation. Med Karner Smidts ord kan Doris då sägas vara i dialog med de båda synsätten.

7. Sammanfattning

Syftet med denna uppsats var att studera hur sju bibliotekarier som ansvarar för läsecirkelverksamhet ger uttryck för sin litteraturförmedlande roll i läsecirkeln. Våra tre preciserade frågeställningar lyder: Hur ger bibliotekarierna uttryck för en pedagogisk roll i sitt arbete med läsecirkeln? Hur ger bibliotekarierna uttryck för en marknadsförande roll i sitt arbete med läsecirkeln? Hur ger bibliotekarierna uttryck för en litteraturkännande roll i sitt arbete med läsecirkeln?

Tidigare forskning är indelat i två delar: "Förmedling av skönlitteratur" och "Läsecirklar". Vi presenterar för ämnet relevant forskning. Vår metod består av intervjuer. Vi har utfört intervjuer med sju bibliotekarier som är ansvariga för läsecirklar. Vi har använt oss av Steinar Kvaales meningskoncentrering för att analysera vårt material. Vi har utgått från temana pedagog, marknadsförare och litteraturkännare när vi bearbetat våra intervjuutskrifter.

Våra teoretiska utgångspunkter för uppsatsen har varit Jofrid Karner Smidts fem litteraturförmedlande roller; rollen som pedagog, rollen som marknadsförare, rollen som litteraturkännare/kritiker, rollen som vanlig människa och rollen som socialantropolog. I vårt material blir rollen som pedagog, marknadsförare och litteraturkännare användbara då dessa var mest framträdande i vår empiri. För vår undersökning är Karner Smidts reflektioner kring litteraturförmedling det som appellerar mest till vår uppsats. Aidan Chambers läsandets cirkel spelar in när det blir tal om vuxenstöd. Deltagarna i cirkeln kan behöva stöd för att bredda sina litteraturvanor. Jenny Hartleys och Catherine Ross studier används som teoretiskt stöd när det gäller läsningens sociala betydelse.

Informanterna leder cirklar som befinner sig på biblioteket. Läsecirklarna fokuserar på litteraturen och läsandet mer än som social funktion. Informanterna vill inte att läsandet och litteratursamtalet skall kännas kravfullt utan poängterar vikten av att lustprincipen skall få styra. Informanterna använde sig av olika pedagogiska medel som exempelvis film för att komplettera och fördjupa den lästa texten. Olika exempel på bibliotekariens roll som samtalsledare var att skapa en trygg miljö att våga tala i och att kunna sätta igång en trög diskussion. Informanterna använde sig här av olika knep för att få igång samtalet. Informanterna tar upp aspekter där de vill använda sig av läsecirkeln som ett medel till att på ett kravlöst sätt öka kunskapen om litteratur men även att marknadsföra biblioteket som ett rum med många möjligheter.

Informanterna marknadsför läsecirklarna genom lokalpress, webbsida, affischer och radio. Mun- till- mun- metoden används också flitigt. Flera av informanterna talar om att det är viktigt att deltagarna känner sig hemma i biblioteksmiljön. Genom läsecirkeln kommer deltagarna närmare bibliotekets kärna, där deltagaren skall känna sig trygg och hemtam på biblioteket och i förlängningen spendera mer tid på biblioteket, låna mer, besöka fler arrangemang på biblioteket. Genom läsecirkeln så ges deltagarna möjlighet att upptäcka för dem ny litteratur. Annan verksamhet på biblioteket kan också uppmärksammas som stundande författaraftnar förslagsvis. En av informanterna poängterar att även om man inte vill locka fler deltagare till läsecirkeln så kan det vara viktigt att marknadsföra, för att visa vad biblioteket gör. Två informanter poängterar vikten av att marknadsföra sin kompetens som bibliotekarie. Båda gör också detta genom att hålla föredrag om läsecirklar och i det dagliga arbetet genom att sprida sina läsecirkelkunskaper till intresserade låntagare. Alla informanterna marknadsför även läsecirklarna gentemot kollegor och ledning på olika sätt.

Läsecirkeln ses som ett bra medel att nå den vuxna allmänheten på då det är otvunget i sin form. Flera informanter har märkt av ett försiktigt förhållningssätt i fråga om förmedling av skönlitteratur till den vuxna publiken. När det gäller val av litteratur så kan vi hos våra informanter urskönja två läger. En form som är mer lyhörd inför gruppens önskningar och lyssnar till efterfrågan medan den andra formen påvisar en aktiv litteraturförmedling där bibliotekariens eget tycke och smak får väga tyngst. De flesta av informanterna innehar någon slags kombination av de båda synsätten. Bibliotekarierna fortbildar sig alla aktivt med hjälp av kurser, konferenser och nätverk inom litteraturområdet. Läsecirkeln i sig kan ses som en form av fortbildning. I läsecirkeln ges bibliotekarien möjlighet att få inblick i fler verk än vad hon kunde tagit del av på egen hand.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Intervju med Anna, 22 februari 2007, Bibliotek A
Intervju med Gustav, 6 mars 2007, Bibliotek D
Intervju med Carin, 7 mars 2007, Bibliotek A
Intervju med Berit, 8 mars 2007, Bibliotek A
Intervju med Emma, 12 mars 2007, Filialbibliotek i kommun C
Intervju med Fanny, 12 mars 2007, Bibliotek C
Intervju med Doris, 20 mars 2007, Bibliotek B
(Intervjuutskriften finns i författarnas ägo)

Två besök på läsecirklar våren 2007, bibliotek A.

Tryckta källor och litteratur

Aronsson, Kerstin & Lundin, Immi (2003). *Bokläsarnas kunskapskälla: För läsecirklar och andra litteraturläskare om boksamtal, förlagsverksamhet och bokbransch*. Ystad: Kabusa

Bjarne, Ann-Sofi & Larson, Katarina (2004). *Läsaren i den informella läsecirkeln* (BHS magisteruppsats 2004:66). Borås: Bibliotekshögskolan i Borås

Biblioteksbladet : BBL : organ för Sveriges allmänna biblioteksforening – SAB, Lund, 2004:4, s. 6-30

Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi

Chambers, Aidan (1994). *Böcker inom oss - om boksamtal*. Stockholm: Norstedts

Elkin, Judith, Briony Train & Debbie Denham (2003). *Reading and reader development: the pleasure of reading*. London : Facet

Englund, Jenny & Trautmann, Edda (2006). *Personalläsecirklar på folkbibliotek : ett forum för att utveckla litteraturpedagogiska förhållningssätt* (BHS magisteruppsats 2006:102). Borås: Bibliotekshögskolan i Borås

Eriksson, Martin (2008). *I skönlitteraturens tjänst: en utvärdering av metodutvecklingskursen MUSA*. Malmö: Malmö högskola, Lärarutbildningen, Enheten för skolutveckling och ledarskap

Hartley, Jenny (2002/2003 ed.). *The reading groups book*, Oxford. Oxford University Press

Havel, Lena & Kraft, Solveig (2003). *Boksamtal – intervjuer med bibliotekarier och deltagare i olika litteraturcirklar* (BHS magisteruppsats 2003:33). Borås: Bibliotekshögskolan i Borås

- Henriksson, Linda (2005). *Men när sitter ni och läser alla böckerna? – En intervjuundersökning av bibliotekariers syn på skönlitterära kunskaper* (BHS magisteruppsats 2005:13). Borås: Bibliotekshögskolan i Borås
- Jonsson, Cecilia (2008). *Läsaren som medskapare. Samtal om böcker i en läsecirkel vid ett folkbibliotek*. Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet
- Karlsson, Anna-Carin & Pettersson, Anneli (2007). ”Ibland kan en bok som jag tyckt var lite halvdöd plötsligt få liv och piggna till”: en kvalitativ studie av formella och informella läsecirkel (BHS magisteruppsats 2007:140). Borås: Bibliotekshögskolan i Borås
- Karner Smidt, Jofrid (2002). *Mellom elite og publikum Litterærsmak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*. Oslo: Unipub forlag
- Karner Smidt, Jofrid. ”Bibliotekaren som litteraturformidler”, *Bok & Bibliotek*, mars 1994, sid. 6-11
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lantz, Annika (1993). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Ljung, Erika (2006). *Läsfrämjande verksamhet för vuxna – En kvalitativ undersökning av bibliotekariers arbetsmetoder, litteraturförmedlande roll och kompetens*. Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet
- Lundin, Immi (2004). *Cirkelbevis: Läsecirkel på bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst
- Ross, Sheldrick Catherine, Lynne (E.F.) McKechnie & Paulette M. Rothbauer (2006). *Reading matters: what the research reveals about reading, libraries, and community*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited
- Den sköna litteraturen – i och utanför biblioteket* (2000). Lund: Bibliotekstjänst. Utgiven i samarbete med SAB:s skönlitterära kommitté
- Den sköna skönlitteraturen 2- Tradition och förnyelse* (2008). Lund: Bibliotekstjänst
- Strömblad, Helena (2003). *Förmedlingen av skönlitteratur på folkbiblioteket* (BHS magisteruppsats 2003:82). Borås: Bibliotekshögskolan i Borås
- Söderlund, Petra (2004). *Läsarnas nätverk. Om bokläsare och Internet*. Uppsala: Uppsala avdelning för litteratursociologi, Uppsala universitet
- Tveit, Åse Kristine (2004). *Innganger – Om lesing og litteraturformidling*. Bergen: Fagbokforlaget
- Ullström, Margareta (2005). *Samtal på bibliotek: om samtalet som arbetsmetod i skönlitterärt arbete*. Lund: Bibliotekstjänst
- Van Riel, Rachel, Fowler, Olive & Downes, Anne 2008. *The reader-friendly library service*. Newcastle upon Tyne : Society of Chief Librarians

Elektroniskt material

www.bokcirklar.se, [2010-08-21]

www.boktips.net, [2010-08-21]

www.ebfa.se, [2010-08-21]

www.musa.se [2008-08-13]

www.ne.se, sökt begrepp läsecirklar, läsesällskap [2010-08-21]

www.openingthebook.com, [2010-08-21]

Bilaga

Intervjuguide

Informanten

- Namn
- Ålder
- Bibliotek
- Tjänst
- Hur länge har du arbetat som bibliotekarie?
- Erfarenhet av läsecirklar
- Hur blev du involverad i läsecirkelverksamheten?

Bakgrund av nuvarande cirkelverksamhet

- Hur blev du involverad i denna verksamhet?
- När startade verksamheten?
- Hur startade verksamheten?
- Vem startade verksamheten?
- Varför startade verksamheten?

Struktur och form

- Hur ofta träffas ni? (hur långa möten, när på dygnet)
- Var träffas ni? (samma ställe varje gång?)
- Hur många i gruppen? (hur trogna är de, hur ofta kommer nya)
- Tankar kring val av bok/tema (hur många böcker diskuteras per gång, prosa, poesi, fack)
- Medlemsavgift?
- Fika?
- Samtalsklimat?
- Läsecirklar med olika målgrupper? (tankar kring det)
- Nedskrivna mål om verksamheten?
- Uppfylls de?
- Har de förändrats under den tid som läsecirkeln funnits?
- Pedagogiska tankar bakom upplägg av varje möte? (t.ex. helt fritt samtalsklimat, fasta punkter, varför)
- Tankar kring val av tema/bok (varför)
- Hur ser du på din roll i läsecirkeln?
- Varför tror du att folk vill gå på läsecirklar?

Resurser

- Gemensamma personalmöten angående verksamheten?
- Fortbildning i att hålla cirklar?
- Egna tankar kring betydelse av eventuell fortbildning
- Cirkelmöten – ordinarie arbetstid/övertid?
- Betald arbetstid?
- Hur får man tag på böcker (köps det in?)

- Marknadsföring av verksamheten? (hemsida o.s.v.)

Folkbiblioteket/läsecirklar

- Nedskrivna mål för biblioteket? (biblioteksplan)
- Läsecirkelns plats i detta?
- Faktorer som kan spela in när man startar upp en läsecirkelsverksamhet (eget engagemang, resurser o.s.v.)
- Dina tankar kring detta? (är det/borde det vara en kärnverksamhet? Varför?)
- Varför erbjuds det läsecirklar här?

Avslutande frågor

- Din syn på läsecirkelsverksamhetens framtid på biblioteket? (i landet, på detta bibliotek?)
- Något att tillägga?